

ΕΟΠ ΣΗΜΑΤΑ 2012

Χτίζοντας το μέλλον που θέλουμε

Γραφικό σχέδιο: INTRASOFT International S.A
Σελιδοποίηση: Rosendahl-Schultz Grafisk/EEA

Γνωστοποίηση Νομικού Περιεχομένου

Το περιεχόμενο της παρούσας δημοσίευσης μπορεί να μην αντανακλά απαραίτητα τις επίσημες απόψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ή άλλων θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος καθώς και οποιοδήποτε άλλο φυσικό πρόσωπο ή εταιρία, που ενεργεί για λογαριασμό του Οργανισμού, δεν ευθύνονται για την πιθανή χρήση των πληροφοριών που εμπεριέχονται στην παρούσα έκθεση.

Σημείωση σχετικά με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας

© ΕΟΠ, Κοπεγχάγη, 2012

Επιτρέπεται η αναπαραγωγή υπό την προϋπόθεση ότι θα γίνεται μνεία της πηγής εκτός εάν ορίζεται άλλως.

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2012

ISBN 978-92-9213-253-8

doi:10.2800/27168

Περιβαλλοντικά φιλική παραγωγή

Η παρούσα έκδοση εκτυπώθηκε σύμφωνα με υψηλά περιβαλλοντικά πρότυπα.

Εκτύπωση: Rosendahls-Schultz Grafisk

— Πιστοποιητικό καλής περιβαλλοντικής διαχείρισης: DS/EN ISO 14001:2004

— Πιστοποιητικό ποιότητας: ISO 9001:2008

— Καταχώριση στο κοινοτικό σύστημα οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου (EMAS). Αριθμός άδειας: DK - 000235

— Οικοσήμευση με τον Σκανδιναβικό Κύκνο (Nordic Swan), αριθμός άδειας: 541 176

— Πιστοποιητικό FSC – κωδικός άδειας FSC C0688122

Χαρτί

Cocoon Offset — 100 γραμμαρίων ανά τ.μ.

Cocoon Offset — 250 γραμμαρίων ανά τ.μ.

Τυπώθηκε στη Δανία

Επικοινωνήστε μαζί μας

Μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου: signals@eea.europa.eu

Στον διαδικτυακό τόπο του ΕΟΠ: www.eea.europa.eu/signals

Στο Facebook: www.facebook.com/European.Environment.Agency

Παραγγείλετε δωρεάν αντίτυπο μέσω του EU Bookshop:

www.bookshop.europa.eu

European Environment Agency

Περιεχόμενα

Από τη σύνταξη Κάνοντας την οικονομία μας οικολογική	4
Ο δρόμος προς την παγκόσμια βιωσιμότητα	10
Η ζωή σε μια καταναλωτική κοινωνία	18
Ο κύκλος της κατανάλωσης και οι προεκτάσεις του	28
Αναλυτική προσέγγιση Τροφικά απόβλητα	38
Συνέντευξη Απόβλητα στη Γροιλανδία	42
Μπορεί να υπάρξει «σωστή» τιμή;	46
Αναλυτική προσέγγιση Είναι επιχειρηματικά «έξυπνη» κίνηση;	58
Τοπική και παγκόσμια κλίμακα	62
Συνέντευξη Μια ευρωπαϊκή άποψη για τη βιωσιμότητα	74

Κάνοντας την οικονομία μας οικολογική

Οι περισσότεροι άνθρωποι θα θυμούνται το 2011 ως χρονιά οικονομικών αναταραχών, σεισμών, τσουνάμι και πυρηνικής καταστροφής στην Ιαπωνία, διάσωσης χωρών από την οικονομική καταστροφή στην Ευρώπη και μαζικών διαμαρτυριών που συνδέονται με την Αραβική Άνοιξη, το κίνημα «Κατάληψη της Γουόλ Στρίτ» και τους ισπανούς Indignados. Μόνο λίγοι θα θυμούνται ότι ήταν επίσης η χρονιά που οι επιστήμονες ανακάλυψαν περισσότερα από 18 000 νέα είδη που ζουν στον πλανήτη μας. Ακόμη λιγότεροι μπορούν να ονομάσουν ένα είδος που έχει ανακηρυχθεί εξαφανισμένο.

Εκ πρώτης όψεως, η μοίρα των απειλούμενων ειδών μπορεί να φαίνεται ότι απέχει παρασάγγας από την οικονομία. Ωστόσο, αν εξετάσουμε προσεκτικά τα δύο θέματα θα διαπιστώσουμε τα κοινά τους στοιχεία. Η «καλή υγεία» των φυσικών συστημάτων αποτελεί προϋπόθεση για την «καλή υγεία» των κοινωνικών και οικονομικών συστημάτων μας. Μπορεί κανείς να πει ότι μια κοινωνία ευημερεί όταν εκτίθεται στη ρύπανση του αέρα και των υδάτων και πλήττεται από σχετικά προβλήματα υγείας; Επίσης, μπορεί μια κοινωνία να «λειτουργεί» εάν ένα μεγάλο ποσοστό των ανθρώπων που την απαρτίζουν είναι άνεργοι ή δεν μπορούν να επιβιώσουν οικονομικά;

Παρά τα κενά και τις αβεβαιότητες στην αντίληψή μας, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι ο κόσμος μας αλλάζει. Μετά από 10 000 χρόνια σχετικής σταθερότητας, η μέση παγκόσμια θερμοκρασία αυξάνεται. Παρότι οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση μειώνονται, τα ορυκτά καύσιμα απελευθερώνουν μεγαλύτερη ποσότητα αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα από αυτήν που μπορούν να απορροφήσουν η ξηρά και οι ωκεανοί μας. Ορισμένες περιοχές είναι πιο ευάλωτες στις πιθανές επιπτώσεις της μεταβολής του κλίματος και συχνά πρόκειται για τις χώρες που είναι λιγότερο προετοιμασμένες για προσαρμογή στις νέες κλιματικές συνθήκες.

Με περισσότερα από 7 δισεκατομμύρια ανθρώπων να ζούμε στον πλανήτη, είναι σαφές ότι ο άνθρωπος παίζει ρόλο στην καθοδήγηση και την επιτάχυνση αυτής της αλλαγής. Πράγματι, τα τρέχοντα επίπεδα κατανάλωσης και παραγωγής μας μπορεί να βλάπτουν το περιβάλλον σε βαθμό που κινδυνεύουμε να κάνουμε το σπίτι μας μη κατοικήσιμο για πολλά είδη, συμπεριλαμβανομένων και των εαυτών μας. Πολλοί άνθρωποι στις αναπτυσσόμενες χώρες φιλοδοξούν να ζουν με τον ίδιο τρόπο όπως οι άνθρωποι στις ανεπτυγμένες χώρες, κάτι που μπορεί να ασκήσει πρόσθετη πίεση στα φυσικά συστήματά μας.

Χάνουμε την παγκόσμια βιοποικιλότητα με ρυθμό πρωτόγνωρο στην ιστορία. Οι ρυθμοί εξαφάνισης μπορεί να είναι έως και 1 000 φορές μεγαλύτεροι από τον ιστορικό ρυθμό εξαφάνισης. Η καταστροφή των οικοτόπων είναι ένας από τους κύριους λόγους.

Παρότι η συνολική δασική έκταση έχει αυξηθεί στην Ευρώπη τις τελευταίες δεκαετίες, δεν συμβαίνει το ίδιο σε παγκόσμιο επίπεδο. Ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών εκτιμά ότι κάθε χρόνο περίπου 13 εκατομμύρια εκτάρια δασών παγκοσμίως (έκταση περίπου ισοδύναμη με το μέγεθος της Ελλάδας) κόβονται και μετατρέπονται σε άλλες χρήσεις γης, όπως για παράδειγμα βόσκηση βοοειδών, εξόρυξη,

γεωργία ή αστική ανάπτυξη. Τα δάση δεν είναι τα μόνα οικοσυστήματα που απειλούνται. Πολλοί άλλοι φυσικοί οικότοποι κινδυνεύουν εξαιτίας των ανθρώπινων δραστηριοτήτων.

Η μελλοντική πορεία: πράσινη οικονομία χωρίς αποκλεισμούς

Όταν το βασικό καθημερινό μέλημα δισεκατομμυρίων ανθρώπων είναι να φέρνουν τροφή στο σπίτι και να στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο με την ελπίδα για ένα καλύτερο μέλλον, ίσως να είναι σχεδόν αδύνατο για πολλούς να μην καταφεύγουν σε βραχυπρόθεσμες λύσεις. Εκτός εάν είναι δυνατόν να τους δοθούν άλλες και καλύτερες ευκαιρίες.

Είναι σαφές ότι οι οικονομικές δραστηριότητές μας απαιτούν φυσικούς πόρους. Αλλά αυτό που θα μπορούσε να εκληφθεί ως δίλημμα, μια επιλογή μεταξύ της διατήρησης του περιβάλλοντος και την ανάπτυξη της οικονομίας, είναι πράγματι παραπλανητικό. Σε μακροπρόθεσμη βάση, η οικονομική και η κοινωνική ανάπτυξη απαιτούν τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων.

Στα τέλη του 2011, ένας στους δέκα ανθρώπους στην Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν άνεργος. Η συγκεκριμένη αναλογία αντιστοιχούσε σε πάνω από έναν στους πέντε για τους νέους. Η ανεργία ασκεί σοβαρές πιέσεις σε ανθρώπους, οικογένειες και στην κοινωνία στο σύνολό της. Σχεδόν το ένα τέταρτο του πληθυσμού της ΕΕ ήταν στο όριο της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού το 2010. Τα παγκόσμια ποσοστά φτώχειας είναι ακόμη υψηλότερα.

Στα τρέχοντα οικονομικά μοντέλα μας δεν εξετάζονται πολλά από τα οφέλη που παρέχει ένα υγιές περιβάλλον. Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕγχΠ), ο πιο συχνά

χρησιμοποιούμενος οικονομικός δείκτης για την αποτύπωση του επιπέδου ανάπτυξης, του βιοτικού επιπέδου και της κατάστασης μιας χώρας σε σχέση με άλλες χώρες, βασίζεται στην αξία των οικονομικών δραστηριοτήτων. Δεν περιλαμβάνει το κοινωνικό και το ανθρώπινο τμήμα που πληρώνουμε για τις παρενέργειες της οικονομικής δραστηριότητας, όπως για παράδειγμα η ατμοσφαιρική ρύπανση. Αντιθέτως, οι υπηρεσίες υγείας που παρέχονται σε αυτούς που υποφέρουν από παθήσεις του αναπνευστικού, περιλαμβάνονται ως θετική συνεισφορά στο ΑΕγχΠ.

Η πρόκληση που αντιμετωπίζουμε είναι να βρούμε πώς μπορούμε να επανασχεδιάσουμε τα οικονομικά μοντέλα μας ώστε να μπορέσουμε να δημιουργήσουμε ανάπτυξη και να βελτιώσουμε την ποιότητα της ζωής σε ολόκληρο τον κόσμο χωρίς να καταστραφεί το περιβάλλον, προστατεύοντας ταυτόχρονα τα συμφέροντα των μελλοντικών γενεών. Η λύση σε αυτήν την πρόκληση έχει ονομαστεί «πράσινη οικονομία».

Παρότι σαν έννοια φαντάζει απλή, η μεταφορά της ιδέας στην πράξη είναι πολύ πιο περίπλοκη. Σαφώς, θα απαιτηθεί τεχνολογική καινοτομία. Αλλά απαιτούνται επίσης πολλές άλλες αλλαγές: στον τρόπο οργάνωσης των επιχειρήσεων, στον πολεοδομικό σχεδιασμό, στον τρόπο μετακίνησης ανθρώπων και αγαθών, ουσιαστικά στον τρόπο ζωής μας.

Αν εξετάσουμε το θέμα από την επιχειρηματική σκοπιά, πρέπει να διασφαλιστεί η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα σε όλους τους τομείς δημιουργίας πλούτου: στο φυσικό κεφάλαιο, στο ανθρώπινο κεφάλαιο, στο κοινωνικό κεφάλαιο και στο κεφάλαιο βιομηχανοποίησης, καθώς και στο χρηματοοικονομικό κεφάλαιο. Η έννοια της πράσινης οικονομίας θα μπορούσε επίσης να εξηγηθεί μέσα από αυτά τα ξεχωριστά αλλά αλληλένδετα κεφάλαια.

Κατά την αξιολόγηση του κόστους και της ωφέλειας των αποφάσεών μας, πρέπει να εξετάζουμε τις επιπτώσεις σε όλα τα κεφάλαια. Οι επενδύσεις σε δρόμους και εργοστάσια μπορεί να αυξήσουν το κεφάλαιο βιομηχανοποίησης, αλλά μπορεί στην πραγματικότητα να υπονομεύσουν τον συνολικό πλούτο μας, αν ως συνέπεια καταστρέφονται τα δάση μας (μέρος του φυσικού μας κεφαλαίου) ή πλήττεται η δημόσια υγεία (μέρος του ανθρώπινου κεφαλαίου).

Ευκαιρίες στο μέλλον

Η αλλαγή στον τρόπο που ζούμε, παράγουμε και καταναλώνουμε πραγματικά ανοίγει έναν νέο ορίζοντα ευκαιριών. Τα Σήματα 2012 θα σας παρουσιάσουν μια εικόνα του πού βρισκόμαστε σήμερα, ακριβώς 20 χρόνια μετά τη Συνάντηση Κορυφής της Γης του 1992 στο Ρίο ντε Τζανέιρο της Βραζιλίας. Θα εξετάσουν τη σύνδεση οικονομίας και περιβάλλοντος και τους λόγους για τους οποίους η οικονομία μας πρέπει να μετατραπεί σε «πράσινη» οικονομία. Επίσης, θα σας δώσουν μια ιδέα για τη μεγάλη ποικιλία διαθέσιμων ευκαιριών.

Δεν υπάρχει μία συγκεκριμένη λύση που θα μας βοηθήσει να κάνουμε μια γρήγορη μετάβαση ή που να είναι κατάλληλη για κάθε περίπτωση. Πέραν των κοινών συνολικών στόχων για την αποτελεσματική διαχείριση των αποβλήτων, η διαχείριση των αποβλήτων στη Γροιλανδία μπορεί να χρειαστεί να αντιμετωπίσει μια εντελώς διαφορετική πραγματικότητα από ότι η διαχείριση των αποβλήτων στο Λουξεμβούργο.

Ο χρόνος παίζει καίριο ρόλο. Σήμερα, χρειαζόμαστε λύσεις που να ανταποκρίνονται στα εν λόγω περιβαλλοντικά προβλήματα χρησιμοποιώντας τη σημερινή τεχνολογία, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι πολιτικές και οι επιχειρηματικές αποφάσεις μας θα πρέπει να

βελτιώνονται και να προσαρμόζονται διαρκώς ώστε να συμβαδίζουν με την αυξανόμενη αντίληψή μας για το περιβάλλον και τις τεχνολογικές εξελίξεις. Αλλά ήδη υπάρχουν πολλές διαθέσιμες λύσεις. Και πρόκειται να υπάρξουν πολύ περισσότερες.

Ένα ζήτημα επιλογών

Τελικά, θα πρόκειται για ένα ζήτημα επιλογών, πολιτικών επιλογών, επιχειρηματικών επιλογών και επιλογών των καταναλωτών. Αλλά πώς κάνουμε την καλύτερη επιλογή;

Διαθέτουμε τις πληροφορίες και τα εργαλεία που χρειαζόμαστε για να χαράξουμε κατάλληλες πολιτικές; Εξετάζουμε το ζήτημα στο «σωστό» επίπεδο; Έχουμε τα «σωστά» κίνητρα ή τα μηνύματα της αγοράς ώστε να επενδύουμε σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας; Υπάρχουν οι «σωστές» πληροφορίες ή εικόνες στα αγαθά που αγοράζουμε ώστε να μπορούμε να επιλέξουμε την πιο οικολογική εναλλακτική λύση;

Ό,τι γνωρίζουμε και το πότε αποκτούμε αυτή τη γνώση θα συμβάλει στο να βοηθήσουμε διάφορες κοινότητες να κάνουν τις «σωστές» επιλογές. Τελικά, η γνώση θα μας δώσει τη δυνατότητα να βρούμε λύσεις και να δημιουργήσουμε νέες ευκαιρίες μέσω της ανταλλαγής τους με άλλους.

Καθηγήτρια Jacqueline McGlade
Εκτελεστική Διευθύντρια

Για περισσότερες πληροφορίες

- Για συζητήσεις σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο σχετικά με την πράσινη οικονομία, βλ. unep.org/greeneconomy και www.beyond-gdp.eu.
- Βλ. επίσης τη νέα ετήσια έκθεση δεικτών του ΕΟΠ. Η έκδοση του 2012 επικεντρώνεται στην πράσινη οικονομία.
- Για το πλαίσιο των πέντε κεφαλαίων, βλ. το «Forum for the future» (Φόρουμ για το μέλλον).

Ο δρόμος προς την παγκόσμια ιωσιμότητα

Ο δρόμος προς την παγκόσμια βιωσιμότητα

Τα 40 χρόνια περιβαλλοντικής διακυβέρνησης μας βοήθησαν να δημιουργήσουμε θεσμούς για την καλύτερη κατανόηση και αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Είκοσι χρόνια μετά τη Συνάντηση Κορυφής της Γης του 1992, οι ηγέτες του κόσμου συναντιούνται και πάλι στο Ρίο ντε Τζανέιρο για να ανανεώσουν την παγκόσμια δέσμευση για την πράσινη οικονομία και να βελτιώσουν την παγκόσμια διακυβέρνηση.

Η πρώτη συνάντηση της διεθνούς κοινότητας για την από κοινού εξέταση των παγκόσμιων περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών αναγκών πραγματοποιήθηκε στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον (Στοκχόλμη, 1972). Το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP) που γιορτάζει την 40ή επέτειο το 2012 ιδρύθηκε ύστερα από τη Διάσκεψη αυτή, όπως ιδρύθηκαν επίσης Υπουργεία Περιβάλλοντος σε πολλές χώρες του κόσμου.

Πολλοί αποδίδουν διαφορετικές έννοιες στη βιώσιμη ανάπτυξη. Ωστόσο, υπάρχει ένας ορισμός-ορόσημο από το 1987 που την περιγράφει ως εξής: «Ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες» [έκθεση της Επιτροπής Brundtland με τίτλο «Our Common Future» (Το κοινό μας μέλλον)]. Αυτές οι «ανάγκες» δεν αποτελούν απλώς οικονομικά συμφέροντα, αλλά τα περιβαλλοντικά και κοινωνικά θεμέλια που στηρίζουν την παγκόσμια ευημερία.

Τον Ιούνιο του 1992 συναντήθηκαν στο Ρίο ντε Τζανέιρο οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων 172 χωρών για τη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη. Το μήνυμά τους ήταν σαφές: «οι απαραίτητες αλλαγές δεν θα επέλθουν παρά μόνο με αλλαγή στάσης και συμπεριφοράς εκ μέρους

μας». Η Διάσκεψη Κορυφής του 1992 υπήρξε η κρίσιμη καμπή που εισήγαγε αποφασιστικά τα θέματα του περιβάλλοντος και της ανάπτυξης στον δημόσιο διάλογο.

Η «Συνάντηση Κορυφής της Γης» έθεσε τις βάσεις για πολλές βασικές διεθνείς συμφωνίες σχετικά με το περιβάλλον:

- Ατζέντα 21 — Σχέδιο δράσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη,
- Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη,
- Δήλωση Αρχών για τα Δάση,
- Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για τις Κλιματικές Μεταβολές,
- Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιοποικιλότητα,
- Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Καταπολέμηση της Ερημοποίησης.

Ακριβώς 20 χρόνια μετά την ιστορική Διάσκεψη του Ρίο, ηγέτες από όλο τον κόσμο συναντιούνται και πάλι για να συζητήσουν και να αποφασίσουν τις επόμενες κινήσεις τους. Η Συνάντηση Κορυφής της Γης του 2012 θα είναι η τέταρτη ανάλογη διάσκεψη και αποτελεί ακόμη ένα ορόσημο στις διεθνείς προσπάθειες για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης. Η πράσινη οικονομία και η παγκόσμια περιβαλλοντική διακυβέρνηση βρίσκονται στην κορυφή της ημερήσιας διάταξης.

«Μιλώ εκ μέρους του μισού πληθυσμού της γης. Εμείς είμαστε η σιωπηλή πλειοψηφία. Μας προσφέρατε μια θέση σε αυτή την αίθουσα, όμως τα συμφέροντά μας δεν έχουν τεθεί επί τάπητος. Τι χρειάζεται για να συμμετέχει κανείς σ' αυτό το παιχνίδι; Να ανήκει σε ομάδες πίεσης; Να ασκεί εταιρική επιρροή; Να έχει χρήματα; Όλη μου τη ζωή βρίσκεστε σε διαπραγματεύσεις. Στο μεταξύ, δεν εκπληρώσατε δεσμεύσεις, δεν επιτύχατε στόχους και δεν τηρήσατε υποσχέσεις.»

Anjali Appadurai, φοιτητής του College of the Atlantic, μιλώντας εκ μέρους μη κυβερνητικών οργανώσεων νέων στις 9 Δεκεμβρίου 2011 στο Ντέρμπαν της Νοτίου Αφρικής

Τελευταία ημέρα της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Κλίμα

Δεν υπάρχει γρήγορος και εύκολος δρόμος προς τη βιωσιμότητα. Η μετάβαση απαιτεί συλλογική προσπάθεια από υπεύθυνους χάραξης πολιτικών, επιχειρήσεις και πολίτες. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικών καλούνται να προσφέρουν κίνητρα για την προώθηση της καινοτομίας ή την παροχή στήριξης σε επιχειρήσεις που ασκούν δραστηριότητες φιλικές προς το περιβάλλον.

Σε άλλες περιπτώσεις, οι καταναλωτές ίσως επιβαρυνθούν με επιπλέον έξοδα που συνδέονται με πιο βιώσιμες παραγωγικές διαδικασίες. Επίσης, ίσως χρειαστεί να γίνουν πιο απαιτητικοί απέναντι στους κατασκευαστές των προτιμώμενων προϊόντων τους ή να επιλέξουν πιο βιώσιμα προϊόντα. Οι εταιρείες ίσως χρειαστεί να αναπτύξουν καθαρές παραγωγικές διαδικασίες και να προχωρήσουν στην παγκόσμια εξαγωγή τους.

Πολύπλοκα προβλήματα, πολύπλοκες λύσεις

Η πολυπλοκότητα των παγκόσμιων δομών για τη λήψη αποφάσεων αντικατοπτρίζει την πολυπλοκότητα που συναντούμε στο περιβάλλον. Είναι δύσκολο να βρεθούν οι ισορροπίες ανάμεσα στη νομοθεσία, τις πρωτοβουλίες του ιδιωτικού τομέα και τις επιλογές των καταναλωτών. Είναι εξίσου δύσκολο να βρεθεί το «σωστό επίπεδο» που πρέπει να επιδιώξουμε, είτε σε τοπική είτε σε παγκόσμια κλίμακα.

Η περιβαλλοντική πολιτική είναι αποδοτικότερη όταν η χάραξη και η υλοποίησή της πραγματοποιούνται σε διαφορετικές κλίμακες, και το «σωστό επίπεδο» ποικίλλει ανάλογα με το θέμα. Ας δούμε το παράδειγμα της διαχείρισης υδάτων. Το γλυκό νερό αποτελεί τοπικό πόρο που υπόκειται σε παγκόσμιες πιέσεις.

Η διαχείριση υδάτων στις Κάτω Χώρες, για παράδειγμα, πραγματοποιείται από τοπικές αρχές, όμως υπόκειται στην εθνική και την ευρωπαϊκή νομοθεσία. Οι ολλανδικές αρχές διαχείρισης υδάτων δεν καλούνται απλώς να αντιμετωπίσουν τοπικά θέματα και να παρακολουθούν τι συμβαίνει στις ανάντη χώρες. Το φαινόμενο της υπερθέρμανσης του πλανήτη αναμένεται να προκαλέσει άνοδο της στάθμης της θάλασσας, γεγονός που σημαίνει ότι τα ολλανδικά συμβούλια διαχείρισης υδάτων πρέπει να ξεκινήσουν τον ανάλογο προγραμματισμό.

Οι περισσότερες υφιστάμενες πολιτικές και θεσμοί, περιλαμβανομένου του UNEP, θεσπίστηκαν επειδή οι τοπικές ή εθνικές λύσεις δεν επαρκούσαν για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και ο παγκόσμιος ή διεθνής συντονισμός αναμενόταν να αποφέρει καλύτερα αποτελέσματα. Το UNEP δημιουργήθηκε μετά τη Διάσκεψη της Στοκχόλμης, καθώς οι συμμετέχοντες συμφώνησαν ότι κάποια περιβαλλοντικά ζητήματα θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν καλύτερα σε παγκόσμιο επίπεδο.

Ανάγκη για ανανέωση δεσμεύσεων

Σήμερα, το παγκόσμιο εμπόριο μας επιτρέπει να απολαμβάνουμε τομάτες και μπανάνες όλο το χρόνο, καθώς και προϊόντα που περιέχουν συστατικά με προέλευση από όλο τον κόσμο. Αυτές οι συνδέσεις προσφέρουν πολλά πλεονεκτήματα, όμως μπορούν να επιφέρουν και κινδύνους. Η ρύπανση που προκαλεί κάποιος μπορεί να καταλήξει στο δικό μας σπίτι. Αυτές οι συνδέσεις έχουν την έννοια ότι δεν μπορούμε να παραβλέψουμε τη δική μας ευθύνη για την προστασία του παγκόσμιου περιβάλλοντος.

Η Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για τις Κλιματικές Μεταβολές (UNFCCC) υπήρξε μία από τα επιτεύγματα της Συνάντησης Κορυφής της Γης του Ρίο του 1992. Στόχος της είναι η σταθεροποίηση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου που συμβάλλουν στις κλιματικές μεταβολές. Η επιτυχία πολλών διεθνών συμβάσεων όπως η UNFCCC εξαρτάται από τη δέσμευση των εμπλεκόμενων μερών. Δυστυχώς, εάν ο αριθμός των εμπλεκόμενων χωρών είναι περιορισμένος, τότε πιθανότατα δεν θα επαρκεί για την προστασία του περιβάλλοντος, ακόμη κι αν υιοθετήσουν πλήρως τις αρχές της πράσινης οικονομίας.

Η φετινή διάσκεψη προσφέρει μια ευκαιρία για ανανέωση της παγκόσμιας δέσμευσης για βιωσιμότητα. Όλοι μας, ως πολίτες, καταναλωτές, επιστήμονες, επιχειρηματίες, υπεύθυνοι χάραξης πολιτικών, πρέπει να αναλάβουμε τις ευθύνες των πράξεων, αλλά και των παραλείψεών μας.

Απόσπασμα από τη Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη

Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, 3-14 Ιουνίου 1992, Ρίο ντε Τζανέιρο, Βραζιλία

Αρχή πρώτη

Οι άνθρωποι βρίσκονται στο επίκεντρο των ανησυχιών για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Δικαιούνται να ζουν μια υγιή και παραγωγική ζωή σε αρμονία με τη φύση.

Αρχή δεύτερη

Σύμφωνα με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και τις αρχές του διεθνούς δικαίου, τα κράτη έχουν το κυριαρχικό δικαίωμα να εκμεταλλεύονται τους πόρους τους σύμφωνα με τις περιβαλλοντικές και αναπτυξιακές τους πολιτικές, και την ευθύνη να διασφαλίζουν ότι οι δραστηριότητες εντός της δικαιοδοσίας ή του ελέγχου τους δεν βλάπτουν το περιβάλλον άλλων κρατών ή περιοχών πέραν των ορίων εθνικής δικαιοδοσίας.

Αρχή τρίτη

Το δικαίωμα στην ανάπτυξη πρέπει να ικανοποιείται ώστε να αντιμετωπίζονται δίκαια οι αναπτυξιακές και περιβαλλοντικές ανάγκες των σημερινών και των μελλοντικών γενεών.

Αρχή τέταρτη

Προκειμένου να επιτευχθεί η βιώσιμη ανάπτυξη, η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της αναπτυξιακής διαδικασίας, από την οποία δεν μπορεί να απομονωθεί.

Αρχή πέμπτη

Όλα τα κράτη και οι λαοί πρέπει να συνεργαστούν στο ουσιαστικό ζήτημα της εξάλειψης της φτώχειας ως απαραίτητης προϋπόθεσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη, προκειμένου να μειωθούν οι ανισότητες στο βιοτικό επίπεδο και να ικανοποιηθούν καλύτερα οι ανάγκες της πλειονότητας των ανθρώπων στον κόσμο.

Για περισσότερες πληροφορίες

- Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, Ρίο+20: www.uncsd2012.org/rio20
- Φόρουμ συμμετεχόντων στη Συνάντηση Κορυφής της Γης: www.earthsummit2012.org

Η ζωή σε μια καταναλωτική κοινωνία

Η ζωή σε μια καταναλωτική κοινωνία

Οι δεκαετίες της σχετικά σταθερής ανάπτυξης στην Ευρώπη έχουν αλλάξει τον τρόπο ζωής μας. Παράγουμε και καταναλώνουμε περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες. Ταξιδεύουμε περισσότερο και ζούμε περισσότερο. Όμως οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις των οικονομικών μας δραστηριοτήτων, τόσο στη χώρα μας όσο και στο εξωτερικό, έχουν διογκωθεί και είναι πιο εμφανείς. Όταν εφαρμόζεται στο ακέραιο, η περιβαλλοντική νομοθεσία αποφέρει απτά αποτελέσματα. Εάν, όμως, ανασκοπήσουμε τι έχει αλλάξει τα τελευταία 20 χρόνια, μπορούμε να πούμε ότι κάναμε ό,τι μπορούσαμε;

Όταν γεννήθηκε ο Carlos Sánchez το 1989, περίπου 5 εκατομμύρια άνθρωποι ζούσαν στην ευρύτερη μητροπολιτική περιοχή της Μαδρίτης. Η οικογένεια του Carlos ζούσε σε ένα διαμέρισμα τριών δωματίων στο κέντρο της πόλης. Δεν είχαν αυτοκίνητο, όμως είχαν τηλεόραση.

Η οικογένεια του Carlos δεν ήταν η μοναδική ισπανική οικογένεια χωρίς αυτοκίνητο εκείνη την περίοδο. Το 1992, έξι χρόνια μετά την είσοδό της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ισπανία μετρούσε 332 επιβατικά αυτοκίνητα ανά 1 000 κατοίκους. Το 2009, σχεδόν δύο δεκαετίες αργότερα, οι 480 στους 1 000 Ισπανούς είχαν αυτοκίνητο, ποσοστό που τους τοποθετεί ελαφρώς υψηλότερα από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Όταν ο Carlos ήταν πέντε ετών, η οικογένεια Sánchez αγόρασε το διπλανό διαμέρισμα και το ένωσε με το δικό της. Όταν ήταν οκτώ ετών, η οικογένειά του αγόρασε το πρώτο της αυτοκίνητο, αλλά ήταν μεταχειρισμένο.

Γήρανση των κοινωνιών

Τα μεταφορικά μας μέσα δεν είναι τα μόνα που έχουν αλλάξει. Έχουν αλλάξει και οι κοινωνίες μας. Πλην ελάχιστων εξαιρέσεων, ο αριθμός των παιδιών που γεννιούνται ανά γυναίκα δεν έχει αλλάξει σημαντικά στις

χώρες της ΕΕ σύμφωνα με δεδομένα που καλύπτουν τα τελευταία 20 έτη. Το 1992, οι Ισπανίδες είχαν κατά μέσο όρο 1,32 παιδιά, ενώ το 2010 ο αριθμός αυτός είχε αυξηθεί ελαφρώς στο 1,39 —πολύ χαμηλότερα από το γενικώς αποδεκτό όριο ανανέωσης των γενεών των 2,1 παιδιών ανά γυναίκα. Το 2009, το συνολικό ποσοστό γονιμότητας στην ΕΕ των 27 βρισκόταν περίπου στο 1,5.

Παρ' όλα αυτά, ο πληθυσμός της ΕΕ αυξάνεται, κυρίως λόγω της μετανάστευσης. Επίσης, ζούμε περισσότερο και καλύτερα. Το 2006, το προσδόκιμο επιβίωσης στην ΕΕ ήταν 76 έτη για τους άνδρες και 82 έτη για τις γυναίκες. Στα τέλη Οκτωβρίου του 2011, ο παγκόσμιος πληθυσμός έφτασε τα 7 δισεκατομμύρια. Παρά την υποχώρηση των ποσοστών γονιμότητας της τελευταίας εικοσαετίας, ο παγκόσμιος πληθυσμός αναμένεται ότι θα συνεχίσει να αυξάνεται και θα διαμορφωθεί περίπου στα 10 δισεκατομμύρια το 2100.

Παρατηρείται, επίσης, ανοδική τάση στους ρυθμούς αστικοποίησης. Ο μισός και πλέον πληθυσμός της γης ζει σήμερα σε αστικές περιοχές. Στην ΕΕ, περίπου τα τρία τέταρτα του πληθυσμού ζουν σε αστικές περιοχές. Οι συνέπειες είναι επίσης ορατές σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις, όπως η Μαδρίτη. Το 2011 ο πληθυσμός στην ευρύτερη περιοχή της Μαδρίτης έφτασε τα 6,3 εκατομμύρια.

«Καλλιεργούμε την τροφή μας με πετροχημικά λιπάσματα και φυτοφάρμακα. Τα περισσότερα κατασκευαστικά μας υλικά —τσιμέντο, πλαστικά, κ.λπ.— κατασκευάζονται από ορυκτά καύσιμα, όπως και τα περισσότερα φαρμακευτικά μας προϊόντα. Τα ρούχα μας κατασκευάζονται κατά κανόνα από πετροχημικές συνθετικές ίνες. Οι μεταφορές, η ενέργεια, η θέρμανση και ο φωτισμός βασίζονται επίσης στα ορυκτά καύσιμα. Έχουμε χτίσει έναν ολόκληρο πολιτισμό με την εκταφή κοιτασμάτων άνθρακα της Ανθρακοφόρου Περιόδου.

[...] οι μελλοντικές γενιές, ύστερα από 50 χιλιάδες χρόνια μάλλον θα μας χαρακτηρίσουν ως τους ανθρώπους των ορυκτών καυσίμων και την περίοδό μας ως την Εποχή του Άνθρακα, όπως ακριβώς κι εμείς αναφερόμαστε στην Εποχή του Χαλκού και του Σιδήρου.»

Jeremy Rifkin, Πρόεδρος του Foundation on Economic Trends (Ίδρυμα Οικονομικών Τάσεων) και σύμβουλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Απόσπασμα από το βιβλίο του με τίτλο Η τρίτη βιομηχανική επανάσταση.

Ανάπτυξη παντού

Όπως πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες, έτσι και η Ισπανία κατέγραψε την τελευταία εικοσαετία σταθερή οικονομική ανάπτυξη, αύξηση εισοδημάτων και, μέχρι πρόσφατα, διατηρούνταν συνθήκες που φαινόταν ότι ήταν η πραγματική λύση για το πρόβλημα ανεργίας της Ισπανίας. Η οικονομική άνθιση ενισχύθηκε από τα ευχερώς διαθέσιμα δάνεια, τόσο κρατικά όσο και ιδιωτικά, την αφθονία των πρώτων υλών και την εισροή μεταναστών από την Κεντρική και Νότιο Αμερική και την Αφρική.

Όταν γεννήθηκε ο Carlos, με εξαίρεση ελάχιστα διασυνδεδεμένα δίκτυα πληροφορικής, το διαδίκτυο (όπως το γνωρίζουμε σήμερα) δεν υπήρχε. Τα κινητά τηλέφωνα ήταν ελάχιστα, δύσχρηστα και ακριβά για τους περισσότερους. Οι ηλεκτρονικές κοινότητες ή τα κοινωνικά δίκτυα ήταν έννοιες ανήκουστες. Για πολλές κοινότητες του πλανήτη, «τεχνολογία» σήμαινε σταθερή παροχή ηλεκτρισμού. Το τηλέφωνο ήταν ακριβό και δεν υπήρχε πάντοτε η δυνατότητα σύνδεσης. Οι διακοπές στο εξωτερικό ήταν προνόμιο μόνο για λίγους.

Παρά τις αρκετές περιόδους ύφεσης στη διάρκεια των τελευταίων 20 ετών, η οικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σημείωσε ανάπτυξη κατά 40 %, καταγράφοντας ελαφρώς υψηλότερους μέσους όρους σε χώρες που έγιναν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2004 και το 2007. Ο τομέας των κατασκευών σε συνδυασμό με τον τουρισμό υπήρξε εξαιρετικά σημαντική κινητήριος δύναμη στην περίπτωση της Ισπανίας. Σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες η οικονομική ανάπτυξη στηρίχτηκε επίσης σε τομείς όπως οι υπηρεσίες και η μεταποίηση.

Σήμερα ο Carlos ζει με τους γονείς του στην ίδια διεύθυνση. Κάθε μέλος της οικογένειας έχει αυτοκίνητο και κινητό τηλέφωνο. Ο τρόπος ζωής της οικογένειας Sánchez δεν απέχει από τα ευρωπαϊκά πρότυπα.

Μεγαλύτερο παγκόσμιο αποτύπωμα

Η επίδραση της Ευρώπης στο περιβάλλον αυξήθηκε παράλληλα με την οικονομική ανάπτυξη τόσο στην Ευρώπη όσο και στον υπόλοιπο κόσμο. Το εμπόριο είχε σημαντική συμβολή στην προώθηση της ευημερίας στην Ευρώπη και στις αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς και στην εξάπλωση του περιβαλλοντικού αντικτύπου των δραστηριοτήτων μας.

Το 2008, οι εισαγωγές υλικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπολογιζόμενες βάσει βάρους, ήταν εξαπλάσιες από τις εξαγωγές της. Η διαφορά οφείλεται σχεδόν εξολοκλήρου στο υψηλό επίπεδο των εισαγωγών καυσίμων και μεταλλευτικών προϊόντων.

Οι πολιτικές έχουν αποτέλεσμα, εφόσον σχεδιαστούν και εφαρμοστούν σωστά

Η επείγουσα ανάγκη για αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών θεμάτων άρχισε να αναγνωρίζεται εντονότερα σε παγκόσμιο επίπεδο πολύ πριν από τη Συνάντηση Κορυφής της Γης του Ρίο του 1992. Η περιβαλλοντική νομοθεσία της ΕΕ ανάγεται στις αρχές της δεκαετίας του 1970, και η εμπειρία έκτοτε έχει δείξει ότι, όταν εφαρμόζεται σωστά, η περιβαλλοντική νομοθεσία αποδίδει καρπούς.

Για παράδειγμα, η οδηγία της ΕΕ για τα πτηνά (1979) και η οδηγία περί οικοτόπων (1992) παρέχουν ένα νομικό πλαίσιο για τις προστατευόμενες περιοχές της Ευρώπης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εντάξει πλέον πάνω από το 17 % του χερσαίου εδάφους και πάνω από 160 000 km² των υπεράκτιων περιοχών της στο δίκτυο για την προστασία της φύσης «Natura 2000». Παρότι πολλά ευρωπαϊκά είδη και οικοτόποι εξακολουθούν να απειλούνται, το Natura 2000 αποτελεί ζωτικής σημασίας βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση.

Υπάρχουν επίσης άλλες περιβαλλοντικές πολιτικές που είχαν θετική επίδραση στο περιβάλλον της Ευρώπης. Σε γενικές γραμμές, η ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα έχει βελτιωθεί σημαντικά την τελευταία εικοσαετία. Ωστόσο, η ατμοσφαιρική ρύπανση μεγάλης απόστασης και κάποιοι τοπικοί ατμοσφαιρικοί ρύποι συνεχίζουν να επηρεάζουν την υγεία μας. Η ποιότητα των ευρωπαϊκών υδάτων έχει επίσης βελτιωθεί σημαντικά χάρη στην ευρωπαϊκή νομοθεσία, όμως οι περισσότεροι ρύποι που εκλύονται στην ατμόσφαιρα, τα ύδατα και τα εδάφη δεν εξαφανίζονται εύκολα. Αντιθέτως, συσσωρεύονται.

Επίσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αρχίσει να αποσυνδέει την οικονομική ανάπτυξη από τις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου. Οι παγκόσμιες εκπομπές, ωστόσο, συνεχίζουν να αυξάνονται, συμβάλλοντας στη συγκέντρωση διοξειδίου του άνθρακα στην ατμόσφαιρα και τους ωκεανούς.

Παρόμοια τάση παρατηρείται και στη χρήση των υλικών. Η ευρωπαϊκή οικονομία παράγει περισσότερο προϊόν με χαμηλότερη τροφοδότηση με πόρους. Ωστόσο, εξακολουθούμε να χρησιμοποιούμε πολύ περισσότερους πόρους από αυτούς που μπορούν να μας προσφέρουν τα ευρωπαϊκά εδάφη και οι θάλασσες. Η ΕΕ εξακολουθεί να παράγει μεγάλες ποσότητες αποβλήτων, όμως ανακυκλώνει και αναχρησιμοποιεί ολοένα αυξανόμενο τμήμα τους.

Δυστυχώς, όταν προσπαθούμε να αντιμετωπίσουμε ένα περιβαλλοντικό πρόβλημα, συνειδητοποιούμε ότι τα περιβαλλοντικά θέματα δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν απομονωμένα και μεμονωμένα. Πρέπει να ενταχθούν σε οικονομικές πολιτικές, πολιτικές αστικού σχεδιασμού, πολιτικές αλιείας και γεωργίας, και ούτω καθεξής.

Η απόληψη υδάτων, για παράδειγμα, επηρεάζει την ποιότητα και την ποσότητα των υδάτων στην πηγή και κατάντη. Καθώς η ποσότητα των υδάτων στην πηγή μειώνεται λόγω της υψηλότερης απόληψης, η αραιώση των ρύπων που εκλύονται στα ύδατα είναι χαμηλότερη και ο αρνητικός αντίκτυπος στα είδη που εξαρτώνται από αυτή την υδάτινη μάζα είναι μεγαλύτερος. Για να μπορέσουμε να σχεδιάσουμε και να επιτύχουμε σημαντικές βελτιώσεις στην ποιότητα των υδάτων, πρέπει επίσης να εξετάσουμε τον λόγο για τον οποίο πραγματοποιείται απόληψη υδάτων.

Μικρά βήματα για την αλλαγή

Παρά τις ελλείψεις της γνώσης μας, οι περιβαλλοντικές τάσεις που παρατηρούνται σήμερα απαιτούν αποφασιστικές και άμεσες δράσεις με τη συμμετοχή των υπευθύνων χάραξης πολιτικής, των επιχειρήσεων και των πολιτών. Εάν διατηρηθεί η σημερινή κατάσταση, η παγκόσμια αποψίλωση των δασών θα συνεχιστεί με υψηλούς ρυθμούς και ο μέσος όρος των θερμοκρασιών παγκοσμίως μπορεί να αυξηθεί μέχρι και 6,4 °C μέχρι το τέλος του αιώνα. Η αύξηση της στάθμης της θάλασσας θα θέσει σε κίνδυνο έναν από τους πιο πολύτιμους πόρους μας, δηλαδή το έδαφος, σε νησιωτικές και παράκτιες ζώνες με χαμηλό υψόμετρο.

Οι διεθνείς διαπραγματεύσεις συχνά διαρκούν χρόνια μέχρι την ολοκλήρωση και την υλοποίησή τους. Μια σωστά σχεδιασμένη εθνική νομοθεσία έχει αποτελέσματα όταν εφαρμόζεται πλήρως, όμως περιορίζεται από γεωπολιτικούς φραγμούς. Πολλά περιβαλλοντικά θέματα δεν περιορίζονται εντός εθνικών συνόρων. Τελικά, ενδέχεται όλοι μας να υποστούμε τον αντίκτυπο της αποψίλωσης των δασών, της ατμοσφαιρικής ρύπανσης ή των θαλάσσιων απορριμμάτων.

Οι τάσεις και οι στάσεις μπορούν να αλλάξουν βήμα-βήμα. Γνωρίζουμε πλέον καλά ποια ακριβώς ήταν η κατάσταση πριν από 20 χρόνια και ποια ακριβώς είναι σήμερα. Μπορεί να μην υπάρχει μια θαυματουργή λύση που θα επιλύσει άμεσα όλα τα περιβαλλοντικά μας προβλήματα, αλλά έχουμε μια ιδέα, για την ακρίβεια ένα σύνολο ιδεών, εργαλείων και πολιτικών που θα μας βοηθήσουν να μετατρέψουμε την οικονομία μας σε πράσινη οικονομία. Η ευκαιρία να δημιουργήσουμε ένα βιώσιμο μέλλον για τα επόμενα 20 έτη μάς περιμένει να την αξιοποιήσουμε.

Αξιοποιώντας την ευκαιρία

Η αξιοποίηση της ευκαιρίας που βρίσκεται μπροστά μας εξαρτάται από την κοινή μας ευαισθητοποίηση. Μπορούμε να δημιουργήσουμε ένα αρκετά ισχυρό ρεύμα ώστε να αλλάξουμε τον τρόπο που ζούμε, απλώς και μόνο συνειδητοποιώντας το διακύβευμα. Η ευαισθητοποίηση ενισχύεται, αλλά δεν επαρκεί πάντοτε. Η οικονομική ανασφάλεια, ο φόβος της ανεργίας και ο προβληματισμός για την υγεία φαίνεται ότι κυριαρχούν στις καθημερινές μας ανησυχίες. Το ίδιο ισχύει και για τον Carlos ή για τους φίλους του, δεδομένης, ιδιαίτερα, και της οικονομικής αναταραχής που επικρατεί στην Ευρώπη.

Παράλληλα με τον προβληματισμό του για τις σπουδές του στη βιολογία και τις προοπτικές επαγγελματικής σταδιοδρομίας, ο Carlos δεν είναι βέβαιος για το αν η γενιά του έχει επίγνωση των περιβαλλοντικών προβλημάτων της Ευρώπης και του κόσμου. Ως κάτοικος αστικής περιοχής, ωστόσο, αναγνωρίζει ότι η γενιά των γονιών του είχε στενότερους δεσμούς με τη φύση, καθώς τουλάχιστον ο ένας από τους δύο γονείς των περισσότερων οικογενειών είχε μεγαλώσει στην εξοχή. Ακόμη και αφότου μετακόμισαν στην πόλη για να εργαστούν, διατήρησαν στενότερη σχέση με τη φύση.

Ο Carlos μπορεί να μην αποκτήσει ποτέ παρόμοιους δεσμούς με τη φύση, έχει όμως όλη την καλή διάθεση να κάνει τουλάχιστον κάτι, όπως να πηγαίνει στο πανεπιστήμιο με το ποδήλατο. Έχει πείσει ακόμη και τον πατέρα του να πηγαίνει στη δουλειά του με το ποδήλατο.

Είναι γεγονός ότι η οικονομική ανασφάλεια, η υγεία, η ποιότητα ζωής, ακόμη και η αντιμετώπιση της ανεργίας εξαρτώνται στο σύνολό τους από τη διασφάλιση ενός υγιούς πλανήτη. Η ταχεία εξάντληση των φυσικών μας πόρων και η καταστροφή των οικοσυστημάτων που μάς προσφέρουν τόσα πολλά οφέλη κάθε άλλο παρά ένα ασφαλές και υγιές μέλλον μπορούν να προσφέρουν στον Carlos ή τη γενιά του. Η πράσινη οικονομία με χαμηλές εκπομπές άνθρακα παραμένει η καλύτερη και πλέον βιώσιμη λύση ώστε να διασφαλιστεί η οικονομική και κοινωνική ευημερία σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα.

Για περισσότερες πληροφορίες

- EEA — SOER 2010: **Assessment of Global Megatrends** (Αξιολόγηση των παγκόσμιων μεγατάσεων).
- UNEP — Keeping track of our changing environment: **From Rio to Rio+20** (Ακολουθώντας τα σημεία του μεταβαλλόμενου περιβάλλοντός μας: από το Ρίο στο Ρίο+20).

Ο κύκλος της κατανάλωσης και οι προεκτάσεις του

Ο κύκλος της κατανάλωσης και οι προεκτάσεις του

Σχεδόν ό,τι καταναλώνουμε και παράγουμε έχει αντίκτυπο στο περιβάλλον μας. Όταν κάνουμε καθημερινές επιλογές για την αγορά ορισμένων αγαθών ή υπηρεσιών, συχνά δεν σκεφτόμαστε το «αποτύπωμα» που έχουν στο περιβάλλον. Η αναγραφόμενη τιμή τους σπανίως αντικατοπτρίζει το πραγματικό τους κόστος. Όμως υπάρχουν πολλά που μπορούμε να κάνουμε για πιο πράσινη κατανάλωση και παραγωγή.

Τον Μάιο του 2011, το κατάστημα της Apple στην 5η λεωφόρο της Νέας Υόρκης γέμισε ασφυκτικά με πλήθη από όλο τον κόσμο που είχαν συγκεντρωθεί για να αγοράσουν το τελευταίο iPad2 της Apple. Ό,τι είχε παραλάβει το κατάστημα εκείνη την ημέρα πωλήθηκε εντός ολίγων ωρών. Το κατάστημα της 5ης λεωφόρου ήταν από τα ευνοημένα. Πολλά καταστήματα της Apple σε άλλα μέρη του κόσμου απλώς δέχονταν παραγγελίες με παράδοση αρκετές εβδομάδες αργότερα.

Η καθυστέρηση δεν οφείλεται σε ανεπαρκή επιχειρηματικό σχεδιασμό ή σε υπερβολικά επιτυχημένη διαφημιστική εκστρατεία. Προκλήθηκε από μια σειρά καταστροφών που συντελέστηκαν στην άλλη άκρη του κόσμου. Πέντε από τα κύρια συστατικά στοιχεία του iPad2 κατασκευάζονταν στην Ιαπωνία όταν συνέβη ο σεισμός στις 11 Μαρτίου 2011. Η παραγωγή κάποιων από αυτά τα συστατικά στοιχεία θα μπορούσε κάλλιστα να μεταφερθεί στη Νότιο Κορέα ή τις Ηνωμένες Πολιτείες, όχι όμως η ψηφιακή πυξίδα. Ένας από τους βασικούς κατασκευαστές βρισκόταν σε ακτίνα 20 χιλιομέτρων από τους αντιδραστήρες της Φουκουσίμα και αναγκάστηκε να κλείσει το εργοστάσιό του.

Ροές πόρων για την τροφοδοσία των γραμμών παραγωγής

Στον διασυνδεδεμένο κόσμο μας, το ταξίδι πολλών ηλεκτρονικών συσκευών ξεκινά από κάποιο μεταλλείο που συνήθως βρίσκεται

σε αναπτυσσόμενη χώρα και από κάποιο κέντρο ανάπτυξης προϊόντων που συνήθως βρίσκεται σε ανεπτυγμένη χώρα. Σήμερα, οι φορητοί υπολογιστές, τα κινητά τηλέφωνα, τα αυτοκίνητα και οι ψηφιακές κάμερες απαιτούν τη χρήση μετάλλων σπάνιων γαιών για την παραγωγή τους, όπως είναι το νεοδύμιο, το λανθάνιο και το δημήτριο. Παρότι πολλές χώρες έχουν ανεκμετάλλευτα αποθέματα, η εξόρυξη είναι δαπανηρή και σε κάποιες περιπτώσεις τοξική και ραδιενεργή.

Μετά την εξόρυξη, οι υλικοί πόροι κατά κανόνα μεταφέρονται σε τοποθεσία επεξεργασίας και μετατρέπονται σε διάφορα συστατικά προϊόντων, τα οποία με τη σειρά τους αποστέλλονται σε διάφορες τοποθεσίες προς συναρμολόγηση. Μέχρι τη στιγμή που αγοράζουμε τη συσκευή μας, τα διάφορα συστατικά στοιχεία έχουν ήδη ταξιδέψει σε όλο τον κόσμο και, σε κάθε στάδιο του ταξιδιού τους, έχουν αφήσει το αποτύπωμά τους στο περιβάλλον.

Το ίδιο ισχύει και για το φαγητό στο τραπέζι μας, τα έπιπλα στο σαλόνι μας και τα καύσιμα στο αυτοκίνητό μας. Τα περισσότερα υλικά και οι πόροι εξορύσσονται, υπόκεινται σε επεξεργασία ώστε να μετατραπούν σε καταναλώσιμο προϊόν ή υπηρεσία και μεταφέρονται στις, κατά κύριο λόγο, αστικές μας κατοικίες. Η παροχή γλυκού νερού στα ευρωπαϊκά νοικοκυριά, για παράδειγμα, δεν σημαίνει μόνο απόληψη της χρησιμοποιούμενης ποσότητας από την υδάτινη μάζα. Προκειμένου το νερό να είναι έτοιμο προς κατανάλωση,

Για να ετοιμαστεί ένα φλιτζάνι καφέ στις Κάτω Χώρες χρειάζονται περίπου 140 λίτρα νερού. Σαφώς η μεγαλύτερη ποσότητα απαιτείται για την ανάπτυξη του καφεόδεντρου. Ακόμη πιο εντυπωσιακό είναι ότι για να παραχθεί ένα κιλό μοσχαρίσιου κρέατος, απαιτούνται κατά μέσο όρο 15 400 λίτρα νερού.

Πηγή: Water Footprint Network (Δίκτυο Αποτυπώματος Νερού).

χρειαζόμαστε υποδομές και ενέργεια για να το μεταφέρουμε, να το αποθηκεύσουμε, να το επεξεργαστούμε και να το θερμάνουμε. Μόλις «χρησιμοποιηθεί», χρειαζόμαστε ακόμη περισσότερες υποδομές και ενέργεια για τη διάθεσή του.

Έτοιμα προς κατανάλωση

Κάποιες περιβαλλοντικές επιπτώσεις των επιπέδων και των συνθηκών κατανάλωσης δεν γίνονται αμέσως εμφανείς. Η παραγωγή ηλεκτρισμού για να φορτίσουμε τα κινητά μας τηλέφωνα και να καταψύξουμε τρόφιμα εκκλύει εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα στην ατμόσφαιρα, οι οποίες με τη σειρά τους συμβάλλουν στην κλιματική μεταβολή. Τα μέσα μεταφοράς και οι βιομηχανικές εγκαταστάσεις εκλύουν ατμοσφαιρικούς ρύπους όπως οξείδια του θείου και οξείδια του αζώτου που είναι επιβλαβή για την ανθρώπινη υγεία.

Τα εκατομμύρια των ανθρώπων που ταξιδεύουν προς τον νότο το καλοκαίρι εντείνουν ακόμη περισσότερο τον αντίκτυπο στους τόπους των διακοπών τους. Πέρα από τις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου που παράγονται κατά το ταξίδι τους, η ανάγκη για καταλύματα ενισχύει τη ζήτηση του κατασκευαστικού τομέα για υλικούς πόρους και ενέργεια. Η εποχική αύξηση του τοπικού πληθυσμού απαιτεί επιπλέον απόληψη υδάτων για σκοπούς υγιεινής και ψυχαγωγίας κατά τη διάρκεια των ξηρών θερινών μηνών. Επίσης σημαίνει την επεξεργασία μεγαλύτερου όγκου λυμάτων, τη μεταφορά περισσότερων τροφίμων προς αυτές τις περιοχές και τη διαχείριση αυξημένων όγκων αποβλήτων.

Παρά την αβεβαιότητα σχετικά με την ακριβή έκταση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, είναι σαφές ότι τα σημερινά επίπεδα και οι ρυθμοί εκμετάλλευσης πόρων δεν μπορούν να διατηρηθούν. Πολύ απλά, διαθέτουμε περιορισμένες ποσότητες ζωτικών πόρων, όπως οι καλλιεργήσιμη γη και τα ύδατα. Κάτι το οποίο συχνά ξεκινά ως τοπικό πρόβλημα —λειψυδρία, αποψίλωση δασών για τη δημιουργία βοσκοτόπων ή η εκπομπή ρύπων από μια βιομηχανική εγκατάσταση — μπορεί εύκολα να μετατραπεί σε παγκόσμιο και συστημικό πρόβλημα που μας επηρεάζει όλους.

Ένας δείκτης της κατανάλωσης πόρων είναι το οικολογικό αποτύπωμα που δημιούργησε το Global Footprint Network (Δίκτυο για το Παγκόσμιο Αποτύπωμα). Υπολογίζει την κατανάλωση των χωρών ως προς τη χρήση γαιών παγκοσμίως, περιλαμβανομένης της έμμεσης χρήσης γαιών για την παραγωγή αγαθών και την απορρόφηση εκπομπών CO₂. Σύμφωνα με τη μεθοδολογία αυτή, το 2007 το αποτύπωμα κάθε ανθρώπου αντιστοιχούσε σε 2,7 πλανητικά εκτάρια.

Το μέγεθος αυτό ξεπερνά κατά πολύ τα 1,8 πλανητικά εκτάρια που αναλογούν στον καθένα μας για να διατηρήσει την κατανάλωσή του χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την παραγωγική ικανότητα του περιβάλλοντος (Global Footprint Network, 2012). Στις ανεπτυγμένες χώρες, η διαφορά είναι ακόμη πιο εντυπωσιακή. Οι χώρες του EOX κατανάλωσαν 4,8 πλανητικά εκτάρια ανά κάτοικο, παρά τη διαθέσιμη βιολογική ικανότητα των 2,1 πλανητικών εκταρίων κατ' άτομο (Global Footprint Network, 2011).

Όμως κατανάλωση σημαίνει επίσης θέσεις εργασίας

Η παρόρμηση και η ανάγκη μας για κατανάλωση φυσικών πόρων αποτελεί μόνο τη μία όψη του νομίσματος. Η ανέγερση θερινών κατοικιών στην Ισπανία, η καλλιέργεια τομάτας στις Κάτω Χώρες, οι διακοπές στην Ταϊλάνδη σημαίνουν επίσης θέσεις εργασίας, εισόδημα και, τελικά, βιοπορισμό και καλύτερη ποιότητα ζωής για τους εργαζόμενους του κατασκευαστικού τομέα, τους αγρότες και τους ταξιδιωτικούς πράκτορες. Για πολλούς ανθρώπους ανά τον κόσμο, το υψηλότερο εισόδημα σημαίνει τη δυνατότητα να καλύψουν βασικές ανάγκες. Όμως, είναι δύσκολο να οριστεί τι συνιστά «ανάγκη» και ποικίλλει σημαντικά ανάλογα με τις πολιτισμικές αντιλήψεις και τις εισοδηματικές κλίμακες.

Για όσους εργάζονται σε ορυχεία σπανίων γαιών στην Έσω Μογγολία στην Κίνα, η εξόρυξη ορυκτών σημαίνει εξασφαλισμένη τροφή για τις οικογένειές τους και εκπαίδευση για τα παιδιά τους. Για τους εργάτες σε εργοστάσια της Ιαπωνίας, μπορεί να μην σημαίνει μόνο τροφή και εκπαίδευση, αλλά και λίγες εβδομάδες διακοπών στην Ευρώπη. Όσον αφορά τα πλήθη που συνωστίστηκαν στο κατάστημα της Apple, το τελικό προϊόν μπορεί για κάποιους να αποτελεί υποχρεωτικό επαγγελματικό εργαλείο, ενώ για άλλους συσκευή ψυχαγωγίας. Η ανάγκη για ψυχαγωγία είναι επίσης ανθρώπινη ανάγκη. Η επίπτωσή της στο περιβάλλον εξαρτάται από τον τρόπο με τον οποίο ικανοποιούμε αυτή την ανάγκη.

Στον κάλαθο των αχρήστων

Το ταξίδι που διανύουν οι ηλεκτρονικές μας συσκευές, τα τρόφιμα και το νερό της βρύσης δεν τελειώνει στο σπίτι μας. Χρησιμοποιούμε την τηλεόραση ή τη βιντεοκάμερά μας μέχρι που παύει να είναι πλέον της μόδας ή συμβατή με τη συσκευή μας DVD. Σε ορισμένες χώρες της ΕΕ, περίπου το ένα τρίτο των τροφίμων που αγοράζονται καταλήγει στα σκουπίδια. Τι ισχύει για τα τρόφιμα που καταλήγουν στα σκουπίδια πριν καν τα αγοράσουμε; Κάθε χρόνο, οι 27 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης παράγουν 2,7 δισεκατομμύρια τόνους αποβλήτων.

Πού καταλήγουν, όμως, όλα αυτά τα απόβλητα; Η σύντομη απάντηση είναι: κάπου που δεν τα βλέπουμε. Κάποια απόβλητα μάλιστα διακινούνται, νομίμως και παρανόμως, σε παγκόσμιες αγορές. Η αναλυτική απάντηση είναι πολύ πιο περίπλοκη. Εξαρτάται από το «τι» καταλήγει στα σκουπίδια και «πού». Περισσότερο από το ένα τρίτο του βάρους των αποβλήτων που παράγουν 32 χώρες του ΕΟΠ αποτελείται από απόβλητα από κατασκευές και κατεδαφίσεις που συνδέονται άρρηκτα με την οικονομική άνθιση. Ένα επιπλέον 25 % αντιστοιχεί σε απόβλητα μεταλλείων και λατομείων. Παρόλο που, τελικά, το σύνολο των αποβλήτων παράγεται βάσει ανθρώπινης κατανάλωσης, τα απόβλητα που προέρχονται από νοικοκυριά δεν ξεπερνούν το ένα δέκατο του συνολικού βάρους των αποβλήτων.

Η γνώση μας για τα απόβλητα είναι εξίσου ελλιπής με τα δεδομένα που διαθέτουμε για την κατανάλωση, όμως είναι σαφές ότι υπάρχουν πολλά που πρέπει να γίνουν ακόμη σε σχέση με τη διαχείριση αποβλήτων. Κάθε πολίτης της ΕΕ χρησιμοποιεί κατά μέσο όρο 16-17 τόνους υλικών ετησίως και, αργά ή γρήγορα, μεγάλο

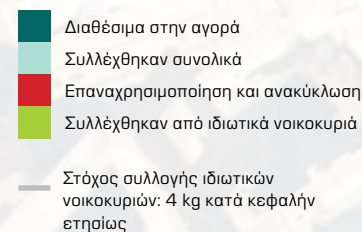
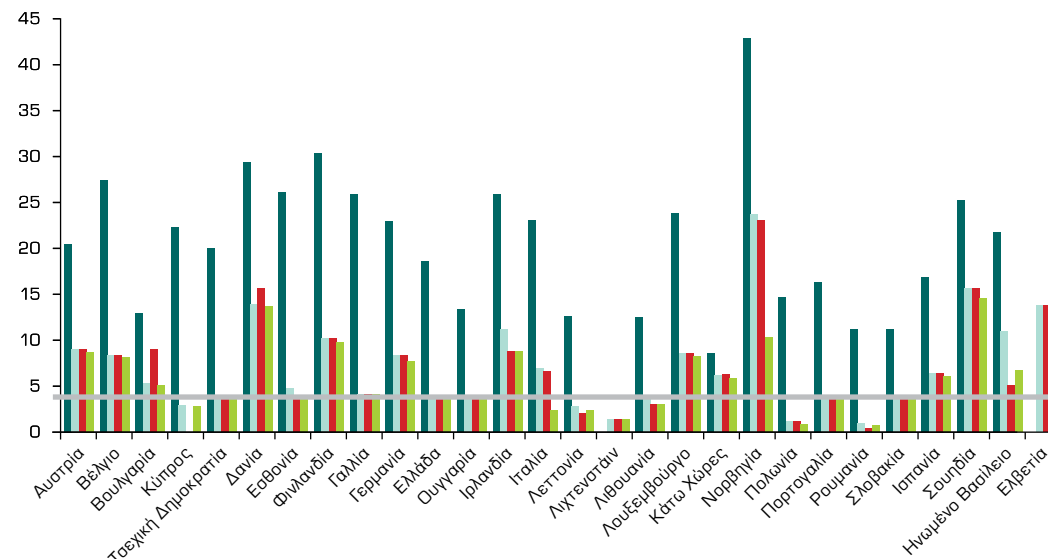
τμήμα αυτής της ποσότητας μετατρέπεται σε απόβλητα. Αυτή η ποσότητα μπορεί να ανέλθει σε περίπου 40-50 τόνους κατ' άτομο εάν συνυπολογιστούν τα αχρησιμοποίητα προϊόντα εξόρυξης (π.χ. υπερφορτισείς μεταλλείων) και οι «οικολογικοί σάκοι» (συνολική ποσότητα του φυσικού υλικού που διαταράσσεται στο φυσικό του περιβάλλον) των εισαγωγών.

Η νομοθεσία, όπως οι οδηγίες της ΕΕ για την υγειονομική ταφή, τα οχήματα στο τέλος του κύκλου ζωής τους, τις ηλεκτρικές στήλες, τις συσκευασίες και τα απόβλητα συσκευασίας, έχει βοηθήσει την Ευρωπαϊκή Ένωση να διοχετεύσει μεγαλύτερο μέρος των δημοτικών αποβλήτων από τους χώρους υγειονομικής ταφής προς εγκαταστάσεις αποτέφρωσης και ανακύκλωσης. Το 2008 ανακτήθηκε το 46 % των στερεών αποβλήτων στην ΕΕ. Το υπόλοιπο διατέθηκε προς αποτέφρωση (5 %) ή υγειονομική ταφή (49 %).

Αναζητώντας ένα νέο είδος χρυσωρυχείου

Οι ηλεκτρικές οικιακές συσκευές, οι υπολογιστές, ο εξοπλισμός φωτισμού και τα τηλέφωνα περιέχουν επικίνδυνες ουσίες που αποτελούν απειλή για το περιβάλλον, αλλά περιέχουν επίσης πολύτιμα μέταλλα. Το 2005 ο ηλεκτρικός και ηλεκτρονικός εξοπλισμός στην αγορά εκτιμάται ότι περιείχε 450 000 τόνους χαλκού και 7 τόνους χρυσού. Στο Χρηματιστήριο Μετάλλων του Λονδίνου, η αξία αυτών των μετάλλων τον Φεβρουάριο του 2011 θα ανερχόταν περίπου σε 2,8 δισεκατομμύρια ευρώ και 328 εκατομμύρια ευρώ, αντίστοιχα. Παρά τις σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, μόνο ένα μικρό τμήμα αυτού του ηλεκτρονικού εξοπλισμού συλλέγεται και επαναχρησιμοποιείται ή ανακυκλώνεται μετά τη διάθεσή του.

Κιλά κατά κεφαλήν το 2008

Πηγή: Επεξεργασία από το κέντρο δεδομένων της Eurostat για τα απόβλητα, με βάση δεδομένα από το ETC/SCP – Ευρωπαϊκό Θεματικό Κέντρο για την Αειφόρο Κατανάλωση και Παραγωγή.

Απόβλητα ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (ΑΗΗΕ) που διατίθενται στην αγορά, συλλέγονται και ανακυκλώνονται/ανακτώνται/επαναχρησιμοποιούνται σε 28 ευρωπαϊκές χώρες (kg κατ' άτομο, στοιχεία του 2008)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέτει συγκεκριμένη νομοθεσία για τη μεταχείριση των ΑΗΗΕ. Αυτή η οδηγία προβλέπει τη δημιουργία προγραμμάτων συλλογής σύμφωνα με τα οποία οι καταναλωτές επιστρέφουν τα χρησιμοποιημένα ηλεκτρονικά απόβλητα δωρεάν. Ο στόχος αυτών των προγραμμάτων είναι να αυξηθεί η ανακύκλωση ή/και η επαναχρησιμοποίηση. Μια συνοδευτική νομοθετική διάταξη σχετικά με τον περιορισμό των επικίνδυνων ουσιών απαιτεί την αντικατάσταση των βαρέων μετάλλων όπως ο μόλυβδος, ο υδράργυρος, το κάδμιο και το εξασθενές χρώμιο, και των φλογεπιβραδυντικών όπως τα πολυβρωμοδιφαινυλίου (PBDB) ή οι πολυβρωμοδιφαινυλαιθέρες (PBDE) με ασφαλέστερες εναλλακτικές.

Τα πολύτιμα μέταλλα που «απορρίπτονται ως απόβλητα» προσλαμβάνουν επίσης παγκόσμια διάσταση. Η Γερμανία εξαγει περίπου 100 000 μεταχειρισμένα αυτοκίνητα ετησίως μέσω του Αμβούργου σε χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, κυρίως στην Αφρική και τη Μέση Ανατολή. Το 2005, τα αυτοκίνητα αυτά περιείχαν περίπου 6,25 τόνους μετάλλων της ομάδας της πλατίνας. Σε αντίθεση με την ΕΕ, οι περισσότερες εισαγωγικές χώρες δεν διαθέτουν τους απαραίτητους κανονισμούς και την ικανότητα αποσυναρμολόγησης και ανακύκλωσης των μεταχειρισμένων αυτοκινήτων. Το γεγονός αυτό αποτυπώνει οικονομική ζημία και οδηγεί σε πρόσθετη εξόρυξη, προκαλώντας βλάβη στο περιβάλλον που θα μπορούσε να αποφευχθεί, συχνά εκτός της ΕΕ.

Η καλύτερη δημοτική διαχείριση αποβλήτων προσφέρει σημαντικά πλεονεκτήματα, μετατρέποντας τα απόβλητά μας σε πολύτιμο πόρο, αποφεύγοντας επιβλαβείς επιπτώσεις για το περιβάλλον, περιλαμβανομένων των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, και μειώνοντας τη ζήτηση για νέους πόρους.

Ας πάρουμε για παράδειγμα το χαρτί. Το 2006 ανακυκλώθηκε περίπου το 70 % του χαρτιού από δημοτικά στερεά απόβλητα, ποσοστό που ισοδυναμεί με το ένα τέταρτο της συνολικής κατανάλωσης προϊόντων χάρτου. Εάν αυξάναμε το ποσοστό ανακύκλωσης στο 90 % θα μπορούσαμε να καλύψουμε πάνω από το ένα τρίτο της ζήτησης για χαρτί με ανακυκλωμένο υλικό. Κάτι τέτοιο θα μείωνε τη ζήτηση για νέους πόρους και θα είχε ως αποτέλεσμα μικρότερες ποσότητες αποβλήτων χαρτιού προς υγειονομική ταφή ή αποτέφρωση, και λιγότερες εκπομπές αερίων θερμοκηπίου.

Τι μπορεί να γίνει από δω και πέρα;

Δεν είναι η κατανάλωση ή η παραγωγή καθαυτή που βλάπτει το περιβάλλον. Είναι οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις του «τι καταναλώνουμε», πού και πόσο καταναλώνουμε και «πώς παράγουμε». Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής, οι επιχειρήσεις και η κοινωνία των πολιτών, τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, πρέπει να συμμετάσχουν στη διαμόρφωση της πράσινης οικονομίας.

Η τεχνολογική καινοτομία προσφέρει πολλές λύσεις. Η χρήση καθαρής ενέργειας και καθαρών μεταφορών έχει μικρότερο αντίκτυπο στο περιβάλλον και μπορεί να ικανοποιήσει κάποιες, αν όχι όλες τις ανάγκες μας. Όμως η τεχνολογία δεν είναι αρκετή.

Η λύση μας δεν μπορεί να αφορά αποκλειστικά την ανακύκλωση και την επαναχρησιμοποίηση υλικών ώστε να εκμεταλλευόμαστε μικρότερες ποσότητες πόρων. Δεν μπορούμε να αποφύγουμε την κατανάλωση πόρων, αλλά αυτό που μπορούμε να κάνουμε είναι να καταναλώνουμε με σύνεση. Μπορούμε να στραφούμε σε πιο καθαρές εναλλακτικές και να χρησιμοποιούμε πράσινες παραγωγικές διαδικασίες και να μάθουμε πώς να μετατρέπουμε τα απόβλητά μας σε πόρους.

Οι καλύτερες πολιτικές, καλύτερες υποδομές και τα πρόσθετα κίνητρα είναι οπωσδήποτε απαραίτητα στοιχεία, όμως επαρκούν μέχρι ενός σημείου. Το τελευταίο βήμα για να ολοκληρωθεί αυτή η διαδρομή έγκειται στις καταναλωτικές επιλογές. Ανεξαρτήτως του υπόβαθρου και της ηλικίας μας, οι καθημερινές μας αποφάσεις για την αγορά ορισμένων αγαθών και υπηρεσιών επηρεάζουν το τι παράγεται και τις ποσότητες στις οποίες παράγεται. Οι έμποροι λιανικής πώλησης έχουν εξίσου τη δυνατότητα άσκησης επιρροής ως προς το προϊόν που καταλήγει στο ράφι και μπορούν να ενισχύσουν τη ζήτηση για βιώσιμες εναλλακτικές στην αλυσίδα εφοδιασμού.

Μια στιγμή συλλογισμού μπροστά στο ράφι του σουπερμάρκετ ή στον κάδο των απορριμμάτων ίσως είναι μια καλή αρχή για τη μετάβασή μας σε έναν βιώσιμο τρόπο ζωής. Μπορώ να χρησιμοποιήσω τα χθεσινά περισσεύματα αντί να τα πετάξω; Μπορώ να δανειστώ αυτό το μηχάνημα αντί να το αγοράσω; Πού μπορώ να ανακυκλώσω το παλιό μου κινητό τηλέφωνο;...

Για περισσότερες πληροφορίες

- ΕΟΠ — SOER 2010 Thematic Assessments (Θεματικές αξιολογήσεις): <http://www.eea.europa.eu/soer/europe>

Τροφικά απόβλητα

Περίπου το ένα τρίτο των τροφίμων που παράγονται παγκοσμίως χάνεται ή μετατρέπεται σε απόβλητα. Όταν περισσότεροι από ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι σε όλο τον κόσμο πηγαίνουν για ύπνο πεινασμένοι, είναι αδύνατον να μην αναρωτηθεί κανείς τι μπορεί να γίνει. Όμως τα τροφικά απόβλητα δεν αποτελούν απλώς χαμένη ευκαιρία να τραφούν οι πεινασμένοι. Αποτελούν επίσης σημαντική απώλεια άλλων πόρων, όπως η γη, το νερό, η ενέργεια και η εργασία.

Πλούσιοι, φτωχοί, νέοι, ηλικιωμένοι, όλοι χρειαζόμαστε τροφή. Η τροφή αντιπροσωπεύει πολύ περισσότερα από τη διατροφή και μια πλούσια ποικιλία γεύσεων στον ουρανό μας. Περισσότεροι από 4 δισεκατομμύρια άνθρωποι εξαρτώνται από τρία βασικά προϊόντα: το ρύζι, τον αραβόσιτο και τον σίτο. Αυτά τα τρία βασικά προϊόντα παρέχουν τα δύο τρίτα της ενέργειας που προσλαμβάνεται από τροφές. Δεδομένου ότι υπάρχουν περισσότερα από 50 000 εδάδιμα είδη φυτών, το πραγματικό καθημερινό μας μενού μοιάζει πολύ βαρετό, καθώς μόνο ελάχιστες χιλιάδες ειδών έχουν ενταχθεί στην προμήθεια τροφίμων.

Καθώς δισεκατομμύρια άνθρωποι εξαρτώνται από ελάχιστα βασικά προϊόντα, η αύξηση των τιμών των τροφίμων από το 2006 έως το 2008 έγινε αισθητή σε ολόκληρο τον κόσμο. Παρόλο που οι αναπτυγμένες χώρες, σε γενικές γραμμές, κατάφεραν να προσφέρουν τροφή στον πληθυσμό τους, κάποιες περιοχές στην Αφρική αντιμετώπιζαν συνθήκες λιμού. Αυτό δεν οφείλεται μόνο στην κάμψη της αγοράς.

Οι κλιματικές μεταβολές ενισχύουν τις πιέσεις στην επισιτιστική ασφάλεια και κάποιες περιοχές υφίστανται ισχυρότερες πιέσεις από άλλες. Η ξηρασία, οι πυρκαγιές ή οι πλημμύρες θέτουν άμεσα εμπόδια στην παραγωγική ικανότητα. Δυστυχώς, οι κλιματικές αλλαγές συχνά επηρεάζουν χώρες που είναι πιο ευάλωτες και πιθανώς διαθέτουν πιο περιορισμένα μέσα προσαρμογής.

Όμως η τροφή, υπό μία έννοια, είναι απλώς ένα ακόμη «αγαθό». Η παραγωγή της απαιτεί πόρους όπως η γη και το νερό. Όπως συμβαίνει με άλλα προϊόντα στην αγορά, καταναλώνεται ή χρησιμοποιείται, και μπορεί να καταλήξει στα σκουπίδια. Είναι σημαντική η ποσότητα των τροφίμων που καταλήγουν στα σκουπίδια, ιδιαίτερα σε αναπτυσσόμενες χώρες, γεγονός που σημαίνει ότι καταλήγουν επίσης στα σκουπίδια οι πόροι που χρησιμοποιήθηκαν για την παραγωγή αυτών των τροφίμων.

Ο τομέας των τροφίμων και τα τροφικά απόβλητα συγκαταλέγονται στα βασικά θέματα που αναδεικνύει από τον Σεπτέμβριο του 2011 ο χάρτης πορείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς μια Ευρώπη που θα χρησιμοποιεί αποδοτικά τους πόρους της.

Παρόλο που αναγνωρίζεται ευρέως ότι κάποια ποσότητα των τροφίμων που παράγουμε καταλήγει στα σκουπίδια, είναι αρκετά δύσκολο να καταλήξουμε σε ακριβή εκτίμηση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμά ότι μόνο στην ΕΕ, 90 εκατομμύρια τόνοι τροφίμων ή 180 kg κατ' άτομο καταλήγουν ετησίως στα σκουπίδια. Μεγάλο μέρος αυτών των τροφίμων είναι ακόμη κατάλληλο για ανθρώπινη κατανάλωση.

Τα τρόφιμα δεν είναι η μόνη πτυχή

Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις των τροφικών αποβλήτων δεν περιορίζονται στη χρήση γαιών και υδάτων. Σύμφωνα με τον χάρτη πορείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η αλυσίδα αξίας τροφίμων και ποτών ευθύνεται για το 17 % των άμεσων εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και για το 28 % της χρήσης υλικών πόρων.

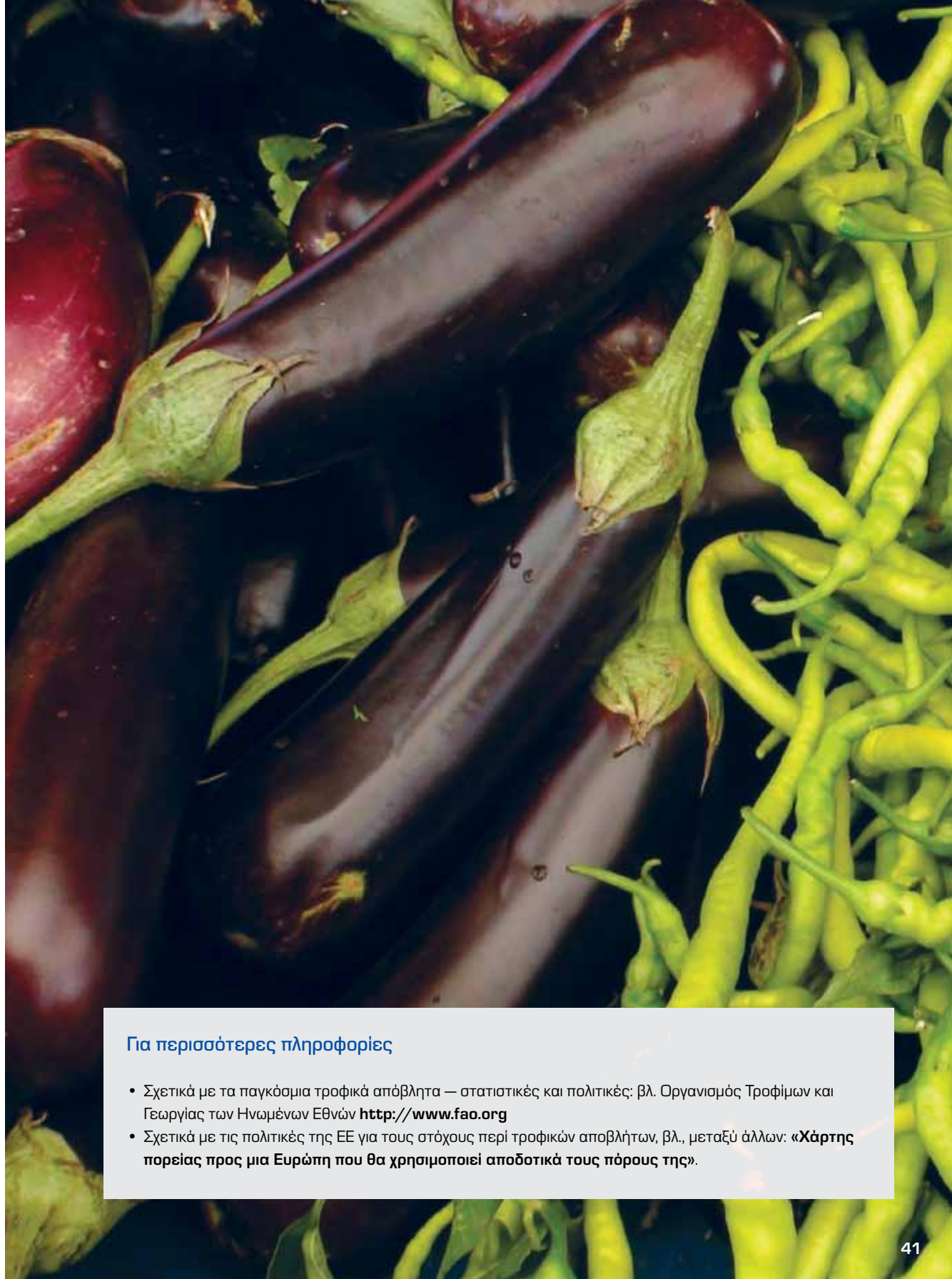
Ο Tristram Stuart, συγγραφέας και ένας από τους βασικούς διοργανωτές του «Feeding the 5k» (μια πρωτοβουλία για την τροφοδοσία 5 000 ατόμων στην πλατεία Τραφάλγκαρ του Λονδίνου), εκτιμά ότι οι περισσότερες πλούσιες χώρες απορρίπτουν από το ένα τρίτο έως το μισό των συνολικών τροφίμων τους.

«Δεν αποτελεί πρόβλημα μόνο των πλούσιων χωρών. Οι αναπτυσσόμενες χώρες παρουσιάζουν επίπεδα απόρριψης τροφίμων τα οποία κάποιες φορές είναι σχεδόν εξίσου υψηλά με αυτά των πλούσιων χωρών, αλλά για πολύ διαφορετικούς λόγους. Βασική αιτία είναι η έλλειψη επαρκών γεωργικών υποδομών, όπως η τεχνολογία μετά τη συγκομιδή. Υπολογίζεται ότι τουλάχιστον το ένα τρίτο της συνολικής προμήθειας τροφίμων στον κόσμο απορρίπτεται», αναφέρει ο Tristram.

Τα τροφικά απόβλητα παρατηρούνται σε κάθε στάδιο της αλυσίδας παραγωγής και εφοδιασμού, καθώς και στο στάδιο της κατανάλωσης. Αυτό μπορεί να οφείλεται σε πολλούς λόγους. Εν μέρει η δημιουργία τροφικών αποβλήτων οφείλεται στη νομοθεσία που συχνά θεσπίζεται για την προστασία της ανθρώπινης υγείας. Εν μέρει μπορεί να συσχετιστεί με τις προτιμήσεις και τις συνήθειες των καταναλωτών. Πρέπει να υπάρξει ανάλυση και η κατάλληλη επικέντρωση σε όλα τα διαφορετικά στάδια και τις αιτίες προκειμένου να μειωθούν τα τροφικά απόβλητα.

Στον χάρτη πορείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής γίνεται έκκληση για «συνδυασμένη προσπάθεια των αγροτών, της βιομηχανίας τροφίμων, των εμπόρων λιανικής πώλησης και των καταναλωτών, με τη βοήθεια αποδοτικών από πλευράς πόρων τεχνικών παραγωγής, βιώσιμων επιλογών διατροφής». Ο ευρωπαϊκός στόχος είναι σαφής: να υποδιπλασιαστεί η διάθεση εδωδιμων τροφίμων στην ΕΕ μέχρι το 2020. Κάποια μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου έχουν ζητήσει, μάλιστα, να κηρυχθεί το 2013 «Ευρωπαϊκό έτος κατά της σπατάλης τροφίμων».

«Δεν υπάρχει μαγική λύση. Κάθε διαφορετικό πρόβλημα χρειάζεται διαφορετική λύση», αναφέρει ο Tristram, και προσθέτει: «Τα καλά νέα είναι ότι μπορούμε να μειώσουμε τον περιβαλλοντικό αντίκτυπο χωρίς αυτό να χρειαστεί θυσίες. Δεν ζητάμε από τον κόσμο να χρησιμοποιεί λιγότερο τις αεροπορικές μεταφορές, να τρώει λιγότερο κρέας ή να οδηγεί λιγότερο, πράγματα που ίσως χρειαστεί να κάνουμε. Στην πραγματικότητα πρόκειται για ευκαιρία. Απλώς πρέπει να σταματήσουμε να πετάμε το φαγητό μας και, αντ' αυτού, να το απολαμβάνουμε.»

Για περισσότερες πληροφορίες

- Σχετικά με τα παγκόσμια τροφικά απόβλητα — στατιστικές και πολιτικές: βλ. Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών <http://www.fao.org>
- Σχετικά με τις πολιτικές της ΕΕ για τους στόχους περί τροφικών αποβλήτων, βλ., μεταξύ άλλων: «Χάρτης πορείας προς μια Ευρώπη που θα χρησιμοποιεί αποδοτικά τους πόρους της».

Απόβλητα στη Γροιλανδία

Όπου κι αν ζούμε, είτε σε πυκνοκατοικημένες πόλεις είτε σε απομακρυσμένους οικισμούς, παράγουμε απόβλητα. Περισσεύματα τροφίμων, ηλεκτρονικά απόβλητα, μπαταρίες, χαρτί, πλαστικά μπουκάλια, ρούχα, παλιά έπιπλα —όλα κάποια στιγμή πρέπει να διατεθούν. Κάποια επαναχρησιμοποιούνται ή ανακυκλώνονται, ενώ άλλα αποτεφρώνονται για σκοπούς παραγωγής ενέργειας ή αποστέλλονται σε χώρους υγειονομικής ταφής. Δεν υπάρχει μοναδική μέθοδος για τη διαχείριση αποβλήτων που να ταιριάζει σε όλες τις περιπτώσεις. Ο τρόπος που επιλέγουμε πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις τοπικές περιστάσεις. Εξάλλου, το θέμα των αποβλήτων τίθεται αρχικά σε τοπικό επίπεδο. Δεδομένης της χαμηλής πυκνότητας του πληθυσμού, των μεγάλων αποστάσεων μεταξύ οικισμών και της έλλειψης οδικών υποδομών, η κυβέρνηση της Γροιλανδίας προσεγγίζει το θέμα των αποβλήτων της χώρας με τον τρόπο που ακολουθεί.

Συνέντευξη με τον Per Ravn Hermansen

Ο Per Ravn Hermansen ζει στο Νουκ, την πρωτεύουσα της Γροιλανδίας. Έφυγε από τη Δανία για να εργαστεί στη διαχείριση αποβλήτων του Υπουργείου Εσωτερικών, Φύσης και Περιβάλλοντος της Γροιλανδίας.

Πώς είναι η ζωή στη Γροιλανδία;

«Η ζωή στο Νουκ δεν διαφέρει ιδιαίτερα από τη ζωή σε οποιαδήποτε άλλη μικρή πόλη, μοιάζει αρκετά με τις μικρές πόλεις που συναντά κανείς στη Δανία. Υπάρχουν τα ίδια καταστήματα, οι ίδιες εγκαταστάσεις. Το Νουκ έχει περίπου 15 000 κατοίκους. Ενώ οι ομιλούμενες γλώσσες στο Νουκ είναι τα γροιλανδικά και τα δανικά, στους μικρότερους οικισμούς χρησιμοποιείται σχεδόν αποκλειστικά η γροιλανδική.

Ζω εδώ από το 1999 και πιστεύω ότι οι άνθρωποι καταναλώνουν παρόμοια προϊόντα με αυτά που καταναλώνονται στον υπόλοιπο κόσμο, όπως υπολογιστές και κινητά τηλέφωνα. Επίσης, πιστεύω ότι ο κόσμος ευαισθητοποιείται περισσότερο σχετικά με το θέμα των αποβλήτων.»

Ποιο είναι το στοιχείο που κάνει το πρόβλημα των αποβλήτων στη Γροιλανδία μοναδικό;

«Η Γροιλανδία έχει περίπου 55 000 κατοίκους και, όπως και στον υπόλοιπο κόσμο, οι άνθρωποι παράγουν απόβλητα. Από πολλές απόψεις το

«πρόβλημα» των αποβλήτων της Γροιλανδίας είναι αρκετά συνηθισμένο. Οι γροιλανδικές επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά παράγουν διάφορων ειδών απόβλητα και πρέπει να τα χειριζόμαστε με τρόπο που δεν βλάπτει το περιβάλλον.

Από άλλες απόψεις, το πρόβλημα των αποβλήτων της Γροιλανδίας είναι μοναδικό λόγω του μεγέθους της, συγκεκριμένα των διάσπαρτων οικισμών της. Υπάρχουν έξι σχετικά μεγάλες πόλεις, ένδεκα μικρότερες πόλεις και περίπου 60 οικισμοί με πληθυσμό από 30 έως 300 κατοίκους που είναι διάσπαρτοι κατά μήκος της ακτής. Η πλειονότητα του πληθυσμού ζει στη δυτική ακτή, όμως υπάρχουν επίσης μικροί οικισμοί και πόλεις στην ανατολική ακτή.

Μόνον έξι πόλεις διαθέτουν μονάδες αποτέφρωσης, οι οποίες δεν επαρκούν ώστε να επιτύχουμε την περιβαλλοντικά αποδοτική επεξεργασία των αποτεφρώσιμων αποβλήτων. Επίσης, δεν υπάρχουν δρόμοι που να συνδέουν μεταξύ τους τις πόλεις και τους οικισμούς, γεγονός που σημαίνει ότι δεν είναι εύκολη

η μεταφορά των αποβλήτων στις μονάδες αποτέφρωσης. Τα αγαθά μεταφέρονται κατά κύριο λόγο δια θαλάσσης.

Προς το παρόν, έχουμε μόνο μια γενική εικόνα του όγκου των δημοτικών αποβλήτων που παράγονται στη Γροιλανδία και πιστεύουμε ότι αυξάνεται. Οι μισοί οικισμοί διαθέτουν καμίνους αποτέφρωσης, όπως θα τους αποκαλούσα, ενώ στους υπόλοιπους πραγματοποιείται υπαίθρια αποτέφρωση ή υγειονομική ταφή.

Τελικά πιστεύω ότι όλα τα προβλήματα περι αποβλήτων έχουν πολλά κοινά στοιχεία, αλλά όλα είναι μοναδικά. Τα απόβλητα αποτελούν τοπικό θέμα με ευρύτερες προεκτάσεις. Οι λύσεις πρέπει να λαμβάνουν υπόψη αυτόν τον διττό χαρακτήρα.»

Τι ισχύει για τα επικίνδυνα και τα ηλεκτρονικά απόβλητα;

«Οι εγκαταστάσεις στις μεγαλύτερες πόλεις αποσυναρμολογούν τα ηλεκτρονικά απόβλητα και μεταχειρίζονται τα επικίνδυνα απόβλητα, τα οποία στη συνέχεια αποθηκεύονται επιτόπου μέχρι να μεταφερθούν στη Δανία. Η Γροιλανδία εισάγει προϊόντα κάθε είδους, περιλαμβανομένων τροφίμων, ρουχισμού και αυτοκινήτων, τα οποία μεταφέρονται κατά κύριο λόγο από το Aalborg. Τα επικίνδυνα και τα ηλεκτρονικά απόβλητα φορτώνονται στα πλοία προς Δανία στο δρομολόγιο της επιστροφής.»

Τα τελευταία χρόνια οι πολυεθνικές εταιρείες εξόρυξης έχουν αρχίσει να αναζητούν ανεκμετάλλετα αποθέματα πετρελαίου ή μεταλλευμάτων. Τι συμβαίνει με τα εξορυκτικά απόβλητα;

«Η Γροιλανδία εφαρμόζει την πολιτική της μοναδικής αρχής (one-door policy), η οποία επιτρέπει στις εταιρείες εξόρυξης να αποκτούν όλες τις απαραίτητες άδειες από την ίδια δημόσια αρχή. Αυτό σημαίνει

ότι υποβάλλουν τις αιτήσεις τους στο Υπουργείο Μεταλλευμάτων και Πετρελαίου, καλύπτοντας όλες τις πτυχές των δραστηριοτήτων τους, περιλαμβανομένων των αποβλήτων.

Σχεδόν το σύνολο των δραστηριοτήτων τους διεξάγεται μακριά από πόλεις και οικισμούς. Όσον αφορά τα αποτεφρώσιμα απόβλητα, οι εταιρείες μπορεί να συμφωνήσουν με τους τοπικούς δήμους για τη χρήση των μονάδων αποτέφρωσης. Αυτή η επιπλέον ζήτηση για αποτέφρωση ασκεί πρόσθετες πιέσεις στην τοπική ικανότητα αποτέφρωσης.»

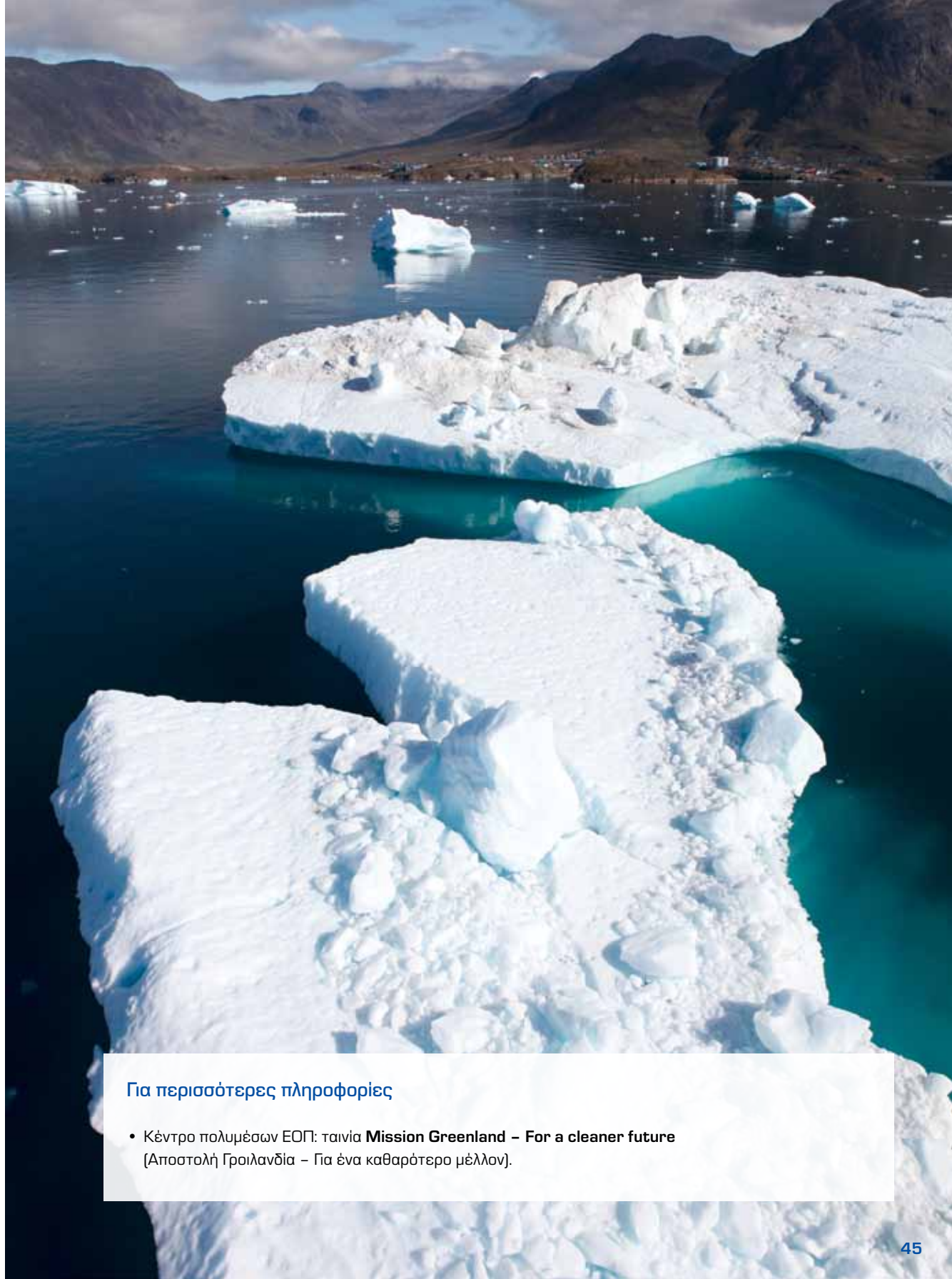
Πώς προσεγγίζετε αυτό το πρόβλημα;

«Προς το παρόν, μία από τις διαθέσιμες επιλογές αφορά την κατασκευή περιφερειακών μονάδων αποτέφρωσης και μεταφοράς των αποβλήτων. Είναι σαφές ότι δεν μπορούμε να κατασκευάσουμε μονάδες επεξεργασίας αποβλήτων σε κάθε πόλη. Επίσης εξετάζουμε την παραγωγή θερμότητας, τη θέρμανση των νοικοκυριών από την αποτέφρωση αποβλήτων.

Στις μικρότερες πόλεις έχουμε αρχίσει να δημιουργούμε εγκαταστάσεις για την αποσυναρμολόγηση των ηλεκτρονικών αποβλήτων και τη μεταχείριση των επικίνδυνων αποβλήτων. Για τους μικρούς οικισμούς, τοποθετούμε κάδους για τα ηλεκτρονικά και τα επικίνδυνα απόβλητα, οι οποίοι μπορούν, στη συνέχεια, να μεταφερθούν στις εγκαταστάσεις των πόλεων.

Αυτή τη στιγμή υλοποιούμε δύο πιλοτικά έργα για τη μεταφορά αποτεφρώσιμων αποβλήτων σε πόλεις που διαθέτουν μονάδες αποτέφρωσης.

Η κυβέρνηση της Γροιλανδίας διαθέτει εθνικό σχέδιο διαχείρισης αποβλήτων και οι δραστηριότητες που μόλις ανέφερα εντάσσονται στο σχέδιο αυτό.»

Για περισσότερες πληροφορίες

- Κέντρο πολυμέσων ΕΟΓ: ταινία **Mission Greenland – For a cleaner future** (Αποστολή Γροιλανδία – Για ένα καθαρότερο μέλλον).

Μπορεί να υπάρξει
«σωστή» τιμή;

Μπορεί να υπάρξει «σωστή» τιμή;

Πολλές οικονομίες αναπτυσσόμενων χωρών εστιάζουν στην εκμετάλλευση φυσικών πόρων προκειμένου να απαλλάξουν τους λαούς τους από τη φτώχεια, ενδεχομένως καταστρέφοντας τα φυσικά συστήματα στα οποία στηρίζονται. Οι βραχυπρόθεσμες λύσεις συχνά υπονομεύουν τη μακροπρόθεσμη ευημερία του πληθυσμού. Μπορούν οι κυβερνήσεις να βοηθήσουν τις αγορές ώστε να καθορίσουν τη «σωστή» τιμή για τις υπηρεσίες της φύσης και να επηρεάσουν τις οικονομικές επιλογές; Ακολουθεί αναλυτική παρουσίαση της σημασίας που έχει η χρήση των υδάτων στην παραγωγή βαμβακιού για την Μπουρκίνα Φάσο.

Σε παγκόσμια κλίμακα, περισσότεροι από ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι ζουν σε συνθήκες «ακραίας φτώχειας», σύμφωνα με τον ορισμό της Παγκόσμιας Τράπεζας για τη διαβίωση με λιγότερα από 1,25 δολάρια ΗΠΑ την ημέρα. Και, παρόλο που το ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού που ζει σε συνθήκες φτώχειας έχει μειωθεί θεαματικά τα τελευταία 30 έτη, ένας σημαντικός αριθμός χωρών, πολλές από τις οποίες βρίσκονται στην Αφρική, αντιμετωπίζουν δυσκολία να σημειώσουν πρόοδο.

Στις χώρες αυτές, η οικονομική δραστηριότητα συχνά επικεντρώνεται στην εκμετάλλευση φυσικών πόρων, μέσω της γεωργίας, της δασοκομίας, της εξόρυξης, και ούτω καθεξής. Κατά συνέπεια, οι προσπάθειες για την τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης προκειμένου να ικανοποιηθούν οι ανάγκες των ταχέως αυξανόμενων πληθυσμών μπορεί να ασκήσει σημαντικές πιέσεις στα οικοσυστήματα.

Σε πολλές περιπτώσεις, πόροι, όπως το βαμβάκι, καλλιεργούνται ή εξορύσσονται σε αναπτυσσόμενες χώρες και εξάγονται σε πλουσιότερες περιοχές, όπως η Ευρώπη. Αυτή η πραγματικότητα αναθέτει στους καταναλωτές του ανεπτυγμένου κόσμου έναν σημαντικό ρόλο: να βοηθήσουν ενδεχομένως το δισεκατομμύριο των φτωχότερων (bottom billion) να βγει από τη φτώχεια, ενδεχομένως υπονομεύοντας τις πιθανότητες που έχουν, καταστρέφοντας τα φυσικά συστήματα στα οποία στηρίζονται.

Ο «λευκός χρυσός»

Στη Μπουρκίνα Φάσο, μια χώρα άγονη, περικλειστη και πολύ φτωχή στο νότιο άκρο της Σαχάρας, το βαμβάκι αποτελεί σημαντικό εμπορικό τομέα. Για την ακρίβεια, αποτελεί τεράστιο εμπορικό τομέα. Μετά την κατακόρυφη αύξηση της παραγωγής τα τελευταία χρόνια, η Μπουρκίνα Φάσο είναι σήμερα η μεγαλύτερη παραγωγός χώρα βαμβακιού της Αφρικής. Ο «λευκός χρυσός», όπως αποκαλείται στην περιοχή, απέφερε το 85 % των εσόδων της Μπουρκίνα Φάσο από εξαγωγές για το 2007 και το 12 % της οικονομικής παραγωγής.

Σημαντικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι υπάρχει ευρεία κατανομή των κερδών από το βαμβάκι. Ο τομέας απασχολεί το 15-20 % του εργατικού δυναμικού, αποφέροντας άμεσο εισόδημα σε 1,5-2 εκατομμύρια ανθρώπους. Ως βασική κινητήριος δύναμη της οικονομικής ανάπτυξης την τελευταία δεκαετία, έχει αποφέρει φορολογικά έσοδα που μπορούν να χρηματοδοτήσουν βελτιώσεις σε τομείς όπως η υγεία και η παιδεία.

Για τον λαό της Μπουρκίνα Φάσο, τα οφέλη από την καλλιέργεια βαμβακιού είναι σαφή. Το κόστος συχνά είναι λιγότερο εμφανές.

Χρήσιμες έννοιες για τα νερά

Το αποτύπωμα νερού και τα **εικονικά ύδατα** είναι έννοιες που μάς βοηθούν να κατανοήσουμε την ποσότητα νερού που καταναλώνουμε.

Το αποτύπωμα νερού είναι ο όγκος γλυκού νερού που χρησιμοποιείται για την παραγωγή των αγαθών και υπηρεσιών που καταναλώνει ένα άτομο ή μια κοινότητα ή που παράγεται από μια επιχείρηση. Αποτελείται από τρία στοιχεία. Το **μπλε αποτύπωμα νερού** είναι ο όγκος των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων που χρησιμοποιείται για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών. Το **πράσινο αποτύπωμα νερού** είναι η ποσότητα των όμβριων υδάτων που χρησιμοποιείται στην παραγωγή. Τέλος, το **γκρι αποτύπωμα νερού** είναι ο όγκος του νερού που ρυπαίνεται από την παραγωγή.

Κάθε εξαγόμενο αγαθό ή υπηρεσία επίσης υποδηλώνει την εξαγωγή **«εικονικού ύδατος»**, δηλαδή του νερού που χρησιμοποιείται για την παραγωγή του εν λόγω αγαθού ή της υπηρεσίας. Εξαγωγές εικονικού ύδατος πραγματοποιούνται όταν ένα αγαθό ή μια υπηρεσία καταναλώνεται εκτός των ορίων της λεκάνης απορροής όπου πραγματοποιήθηκε η απόληψη του νερού.

Η εισαγωγή «εικονικού ύδατος» επιτρέπει στις χώρες ή τις περιοχές που πραγματοποιούν τις εισαγωγές να χρησιμοποιούν τους εγχώριους υδάτινους πόρους για άλλους σκοπούς, γεγονός εξαιρετικά χρήσιμο για χώρες με λειψυδρία. Δυστυχώς, πολλές χώρες που εξαγάουν εικονικά ύδατα αντιμετωπίζουν λειψυδρία, αλλά έχουν μεγάλη ηλιοφάνεια, στοιχείο που ευνοεί τη γεωργική παραγωγή. Σε αυτές τις χώρες με λειψυδρία, η εξαγωγή εικονικών υδάτων ασκεί επιπλέον πιέσεις στους υδάτινους πόρους και συχνά συνεπάγεται κοινωνικό και οικονομικό κόστος, επειδή τα διαθέσιμα ύδατα για άλλες δραστηριότητες και ανάγκες δεν επαρκούν.

Πηγή: **Water Footprint Network** (Δίκτυο Αποτυπώματος Νερού).

«Σε ηλικία μόλις οκτώ ετών, ο Modachirou Inoussa ήδη βοηθούσε τους γονείς του στις βαμβακοφυτείες. Στις 29 Ιουλίου 2000, ο Modachirou είχε δουλέψει σκληρά και, διψασμένος, έτρεχε να γυρίσει στο σπίτι του. Στον δρόμο βρήκε ένα άδειο δοχείο. Το χρησιμοποίησε σαν ποτήρι για να πιει νερό από μια λακκούβα. Εκείνο το απόγευμα δεν γύρισε σπίτι. Οι κάτοικοι του χωριού που τον αναζητούσαν βρήκαν το πτώμα του δίπλα σε μια άδεια φιάλη Callisulfan».

Δηλητηριάσεις από Endosulfan στη Δυτική Αφρική, σύμφωνα με το PAN UK (Δίκτυο Δράσης κατά των Φυτοφαρμάκων) (2006).

Το 25 % των κατοίκων δεν έχει πρόσβαση σε ασφαλές πόσιμο νερό. Πάνω από το 80 % του πληθυσμού αποτελείται από αγρότες που παράγουν για ίδια κατανάλωση και οι οποίοι στηρίζονται στο νερό για να ικανοποιήσουν τις βασικές τους ανάγκες τροφής και στέγασης. Επίσης, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Μετεωρολογικό Οργανισμό (WMO), η ετήσια ζήτηση για υδάτινους πόρους υπερβαίνει τη διαθεσιμότητα κατά 10-22 %.

Στο πλαίσιο αυτό, η τεράστια αύξηση της παραγωγής βαμβακιού τα τελευταία χρόνια φαίνεται να ενέχει κινδύνους. Η καλλιέργεια βαμβακιού απαιτεί μεγάλες ποσότητες νερού. Χρειάζεται άρδευση στη διάρκεια των πιο ξηρών μηνών και καταναλώνει πολύ περισσότερο νερό σε σχέση με άλλα ευρέως καλλιεργούμενα προϊόντα.

Η δέσμευση υδάτων για την παραγωγή βαμβακιού συνεπάγεται τη διοχέτευση υδάτων που προορίζονταν για άλλες πιθανές χρήσεις. Ο μεγαλύτερος όγκος της συγκομιδής εξάγεται, γεγονός που σημαίνει ότι χρησιμοποιούνται μεγάλες ποσότητες νερού για να ικανοποιηθεί η ζήτηση καταναλωτών του εξωτερικού. Αυτή η διαδικασία είναι γνωστή ως εξαγωγή «εικονικού ύδατος».

Η μισή παραγωγή βαμβακιού της Μπουρκίνα Φάσο εξάγεται στην Κίνα, όπου πωλείται σε τοπικά κλωστήρια και από εκεί σε κατασκευαστές ενδυμάτων που εξυπηρετούν παγκόσμιες αγορές. Στο τέλος της αλυσίδας εφοδιασμού, οι καταναλωτές προϊόντων βαμβακιού ουσιαστικά εισάγουν μεγάλους όγκους υδάτων, κάποιες φορές από πιο άνοδρες περιοχές του κόσμου. Στην περίπτωση του βαμβακιού, σύμφωνα με μια μελέτη, το 84 % του αποτυπώματος νερού της Ευρώπης εντοπίζεται εκτός Ευρώπης.

Για άνυδρες χώρες όπως η Μπουρκίνα Φάσο, είναι συνήθως προτιμότερο να εισάγουν προϊόντα που απαιτούν εντατική χρήση νερού

και όχι να τα εξάγουν. Εξάλλου, η εξαγωγή «εικονικού ύδατος» μπορεί να σημαίνει ότι το νερό που απομένει δεν επαρκεί για τον τοπικό πληθυσμό και τα οικοσυστήματα. Κατά συνέπεια, ο μοναδικός τρόπος για να εκτιμηθεί αν συνιστάται η χρήση νερού για την καλλιέργεια βαμβακιού στην Μπουρκίνα Φάσο είναι να αξιολογηθούν τα συνολικά έξοδα και τα οφέλη σε σύγκριση με άλλες χρήσεις. Η έννοια του εικονικού ύδατος από μόνη της δεν μπορεί να αποτελέσει ένδειξη για το ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος διαχείρισης των υδάτων, αν και παρέχει πολύ χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με τις επιπτώσεις που έχουν οι επιλογές μας ως προς την παραγωγή και την κατανάλωση.

Περισσότερη ρύπανση, λιγότερα δάση

Η κατανάλωση νερού δεν είναι το μοναδικό πρόβλημα που ενέχει η παραγωγή βαμβακιού στη Μπουρκίνα Φάσο. Η καλλιέργεια βαμβακιού συνήθως περιλαμβάνει εκτεταμένη χρήση φυτοφαρμάκων. Πράγματι, το αξιοσημείωτο ποσοστό της τάξης του 16 % της χρήσης φυτοφαρμάκων παγκοσμίως αντιστοιχεί στην καλλιέργεια βαμβακιού, παρότι καλύπτει μόλις το 3 % των καλλιεργήσιμων εκτάσεων παγκοσμίως.

Οι επιπτώσεις μπορεί να είναι σοβαρές για τον τοπικό πληθυσμό και τα οικοσυστήματα. Όμως, καθώς τα άτομα που χρησιμοποιούν τα φυτοφάρμακα δεν υφίστανται όλες αυτές τις επιδράσεις και ίσως να μην τις γνωρίζουν καν όλες, δεν τις αποτυπώνουν πλήρως στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. (Για τον λόγο αυτό, είναι σημαντική η κατάρτιση και ενημέρωση των τοπικών καλλιεργητών σχετικά με τα φυτοφάρμακα και τις επιδράσεις τους.)

Το νερό δεν είναι ο μοναδικός πόρος που χρησιμοποιείται. Ένας ακόμη σημαντικός πόρος είναι η γη. Όπως συμβαίνει στα

περισσότερα μέρη, η γη της Μπουρκίνα Φάσο μπορεί να χρησιμοποιηθεί με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Οι κάτοικοι της Μπουρκίνα Φάσο ωφελούνται πράγματι από τη μετατροπή της γης για την παραγωγή βαμβακιού;

Ότι είναι καλό για έναν μπορεί να μην είναι καλό για όλους

Πρόκειται για βάσιμο ερώτημα. Η δασική έκταση της Μπουρκίνα Φάσο μειώθηκε κατά 18 % το διάστημα 1990-2010, εν μέρει λόγω της επέκτασης της γεωργίας, και οι ρυθμοί απώλειας εντείνονται. Ένας ιδιώτης ιδιοκτήτης δασικής έκτασης στην Μπουρκίνα Φάσο ενδεχομένως προτιμά την καλλιέργεια βαμβακιού επειδή είναι πιο επικερδής η πώληση της ξυλείας (ή η χρήση της ως καυσίμου) και η καλλιέργεια της γης, παρά η διατήρηση του δάσους. Όμως αυτή ίσως να μην είναι απαραίτητως η καλύτερη εξέλιξη για την Μπουρκίνα Φάσο, τον λαό και τα οικοσυστήματα της χώρας.

Τα δάση προσφέρουν στους ανθρώπους, όπου κι αν βρίσκονται, πολύ περισσότερα οφέλη από την αξία της ξυλείας και μόνο. Παρέχουν έναν οικότοπο βιοποικιλότητας, προλαμβάνουν τη διάβρωση του εδάφους, απορροφούν το διοξείδιο του άνθρακα, προσφέρουν τη δυνατότητα ψυχαγωγίας, κ.λπ. Εάν η κοινωνία στο σύνολό της έπρεπε να αποφασίσει πώς θα χρησιμοποιήσει τη γη και μπορούσε να λάβει αυτή την απόφαση αξιολογώντας πλήρως το κόστος και τα οφέλη των διαφορετικών επιλογών, πιθανότατα δεν θα εξαντλούσε όλους τους χερσαίους και υδάτινους πόρους απλώς και μόνο για την παραγωγή βαμβακιού.

Αυτή η διαφορά ανάμεσα στα οφέλη και στο κόστος για τα μεμονωμένα άτομα και για την κοινωνία αποτελεί κρίσιμο ζήτημα.

Για να δώσουν απαντήσεις σε βασικά ερωτήματα, όπως πόσο νερό πρέπει να χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή βαμβακιού, πόσα φυτοφάρμακα, πόση έκταση γης, οι αγρότες σε όλο τον κόσμο λαμβάνουν τις αποφάσεις τους με βάση το σχετικό κόστος και τα οφέλη. Όμως, ενώ ο αγρότης μπορεί να αποτυπώσει το συνολικό κέρδος από την πώληση του βαμβακιού, συνήθως δεν επιβαρύνεται με το σύνολο των εξόδων. Τα έξοδα για την αγορά των φυτοφαρμάκων, για παράδειγμα, συχνά είναι πολύ μικρότερα συγκριτικά με τις επιπτώσεις που έχει η χρήση των φυτοφαρμάκων στην υγεία. Έτσι τα έξοδα μεταβιβάζονται σε άλλους, περιλαμβανομένων των μελλοντικών γενεών.

Τα προβλήματα ανακύπτουν επειδή, όπως όλοι μας, ο αγρότης λαμβάνει τις περισσότερες αποφάσεις με βάση το δικό του συμφέρον. Έτσι, αυτή η στρέβλωση εξαπλώνεται μέσω των παγκόσμιων αγορών. Οι τιμές που πληρώνουν οι έμποροι, οι κατασκευαστές ενδυμάτων και, εν τέλει, οι καταναλωτές δεν αποτυπώνουν σωστά το κόστος και τα οφέλη που ενέχει η χρήση πόρων και η παραγωγή αγαθών.

Πρόκειται για σοβαρό πρόβλημα. Στα περισσότερα μέρη του κόσμου, οι αγορές και οι τιμές αποτελούν τη βάση επί της οποίας λαμβάνονται οι αποφάσεις μας. Έτσι, εάν οι τιμές παρουσιάζουν παραπλανητική εικόνα των επιπτώσεων της παραγωγής και της κατανάλωσης, θα λάβουμε λάθος αποφάσεις. Τα ιστορικά δεδομένα μας δείχνουν ότι οι αγορές μπορούν να αποτελέσουν έναν πολύ αποτελεσματικό μηχανισμό, με τη χρήση του οποίου μπορούμε να λάβουμε αποφάσεις για τη χρήση των πόρων και την παραγωγή και να μεγιστοποιήσουμε την ευημερία μας. Όμως, όταν οι τιμές είναι λανθασμένες, είναι άστοχες και οι ενδείξεις των αγορών.

«Το 99 % των καλλιεργητών βαμβακιού παγκοσμίως ζει σε αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτό σημαίνει ότι τα φυτοφάρμακα χρησιμοποιούνται σε περιοχές όπου υπάρχουν υψηλά ποσοστά αναλφαβητισμού και χαμηλή ευαισθητοποίηση σε θέματα ασφάλειας, θέτοντας σε κίνδυνο τόσο το περιβάλλον όσο και ανθρώπινες ζωές.»

Steve Trent, Διευθυντής του Environmental Justice Foundation (Ίδρυμα για την Περιβαλλοντική Δικαιοσύνη).

Σφάλματα των αγορών: διορθώσεις και περιορισμοί

Τι μπορούμε να κάνουμε; Οι κυβερνήσεις μπορούν, μέχρι ενός βαθμού, να λάβουν μέτρα για να διορθώσουν τα σφάλματα των αγορών. Μπορούν να επιβάλουν κανονισμούς και φόρους στη χρήση των υδάτων και των φυτοφαρμάκων έτσι ώστε οι αγρότες να τα χρησιμοποιούν λιγότερο ή να βρουν λιγότερο επιβλαβείς εναλλακτικές λύσεις. Από την άλλη πλευρά, μπορούν να διευθετήσουν την καταβολή πληρωμών στους ιδιοκτήτες δασικών εκτάσεων που να αποτυπώνουν τα οφέλη που παρέχουν τα δάση στην κοινωνία σε εθνικό και διεθνές επίπεδο και, έτσι, να προσφέρουν μια εναλλακτική πηγή εσόδων. Το μυστικό βρίσκεται στην εναρμόνιση των κινήτρων του μεμονωμένου ατόμου με τα κίνητρα της κοινωνίας στο σύνολό της.

Είναι επίσης σημαντική η ενημέρωση των καταναλωτών, ώστε να συμπληρώνεται η πληροφορία που μεταφέρει η τιμή. Σε πολλές χώρες, προστίθενται ολοένα περισσότερες ετικέτες που μας ενημερώνουν σχετικά με τον τρόπο παραγωγής των αγαθών, σε συνδυασμό με εκστρατείες που διεξάγουν ομάδες συμφερόντων για μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση και κατανόηση αυτών των θεμάτων. Εάν κατανοούσαμε τις συνέπειες των επιλογών μας, πολλοί από εμάς θα προθυμοποιούμασταν να πληρώσουμε υψηλότερη τιμή ή να μειώσουμε την κατανάλωσή μας.

Σε κάποιες περιπτώσεις, οι κυβερνήσεις πρέπει να επεκταθούν πέραν της διόρθωσης της αγοράς και ουσιαστικά να περιορίσουν τον ρόλο της στην κατανομή πόρων. Τόσο οι άνθρωποι όσο και τα οικοσυστήματα χρειάζονται νερό για να επιβιώσουν και να ευημερήσουν. Πολλοί, μάλιστα, υποστηρίζουν ότι οι άνθρωποι έχουν δικαίωμα σε επαρκείς ποσότητες νερού για να πίνουν, να σιτίζονται, να πλένονται και να ζουν

σε ένα υγιές περιβάλλον. Συνεπώς, ίσως είναι καθήκον των κυβερνήσεων να διασφαλίσουν ότι ικανοποιούνται οι ανάγκες τους προτού στραφούν στις αγορές για να καταλείμουν το υπόλοιπο.

Επιστρέφοντας και πάλι στην Μπουρκίνα Φάσο, η κυβέρνηση και διεθνείς εταιρείες έχουν εστιάσει στην ικανοποίηση της βασικής ανάγκης για πρόσβαση σε ασφαλές πόσιμο νερό. Παρότι αυτή η πραγματικότητα εξακολουθεί να μην ισχύει για το 25 % των κατοίκων, η σημερινή κατάσταση αποτελεί τεράστια βελτίωση σε σχέση με την κατάσταση πριν από 20 χρόνια, όταν το 60 % δεν είχε πρόσβαση σε πόσιμο νερό.

Αλλαγή κινήτρων

Σε παγκόσμιο επίπεδο, καταβάλλονται ήδη προσπάθειες προκειμένου να διορθωθούν και να περιοριστούν οι ανοικτές αγορές, με παράλληλη αξιοποίηση των πολυάριθμων οφελών που προσφέρουν. Αυτή τη στιγμή, ωστόσο, οι τιμές της αγοράς συχνά παρέχουν παραπλανητικά στοιχεία, με αποτέλεσμα λάθος αποφάσεις τόσο εκ μέρους των παραγωγών όσο και των καταναλωτών.

Εάν οι αγορές λειτουργούσαν σωστά και οι τιμές αντικατόπτριζαν πλήρως το κόστος και τα οφέλη των ενεργειών μας, θα παρήγε βαμβάκι η Μπουρκίνα Φάσο;

Παρότι είναι δύσκολο να το γνωρίζουμε με βεβαιότητα, είναι πολύ πιθανό ότι θα παρήγε. Για μια πολύ φτωχή, περικλειστή χώρα με περιορισμένους πόρους όπως η Μπουρκίνα Φάσο, δεν υπάρχουν εύκολες λύσεις για ευημερία. Τουλάχιστον ο τομέας του βαμβακιού προσφέρει σημαντικά κέρδη, αποτελώντας, ενδεχομένως, τη βάση για οικονομική ανάπτυξη και βελτιωμένο βιοτικό επίπεδο.

Όμως, η συνεχιζόμενη παραγωγή βαμβακιού δεν πρέπει να σημαίνει αναγκαστικά συνεχιζόμενη χρήση νερού και παραγωγικών τεχνικών που απαιτούν εντατική χρήση φυτοφαρμάκων, ούτε όμως και τη συνεχιζόμενη μείωση των δασικών εκτάσεων. Υπάρχουν εναλλακτικές μέθοδοι, όπως η παραγωγή βιολογικού βαμβακιού, οι οποίες περιορίζουν τη χρήση του νερού και καταργούν εντελώς τη χρήση φυτοφαρμάκων. Τα άμεσα έξοδα της καλλιέργειας βιολογικού βαμβακιού είναι υψηλότερα, γεγονός που σημαίνει υψηλότερες τιμές προϊόντων βαμβακιού για τους καταναλωτές, όμως αντισταθμίζονται πλήρως από τη μείωση των έμμεσων εξόδων που επιβαρύνουν τους καλλιεργητές βαμβακιού και τις κοινότητές τους.

Η επιλογή είναι δική σου

Οπωσδήποτε οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής πρέπει να βοηθήσουν τις αγορές να λειτουργήσουν σωστά, έτσι ώστε τα στοιχεία των τιμών να παρέχουν κίνητρα για βιώσιμη λήψη αποφάσεων. Όμως δεν εξαρτώνται τα πάντα από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής. Οι ενημερωμένοι πολίτες μπορούν επίσης να κάνουν τη διαφορά.

Οι παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού συνεπάγονται ότι οι αποφάσεις των κατασκευαστών, των εμπόρων λιανικής πώλησης και των καταναλωτών στην Ευρώπη μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά την ευημερία ανθρώπων σε μακρινές χώρες όπως η Μπουρκίνα Φάσο. Οι επιδράσεις μπορεί να περιλαμβάνουν τη δημιουργία απασχόλησης και κερδών, αλλά μπορεί επίσης να περιλαμβάνουν την υπερεκμετάλλευση περιορισμένων υδάτινων πόρων και τη δηλητηρίαση των τοπικών πληθυσμών και των οικοσυστημάτων.

Τελικά, οι καταναλωτές έχουν τη δύναμη να αποφασίσουν. Όπως ακριβώς οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής κατευθύνουν την κατανάλωση επηρεάζοντας τις τιμές, έτσι και οι καταναλωτές μπορούν να στείλουν ένα σήμα στους παραγωγούς, μέσω της ζήτησης για βαμβάκι βιώσιμων καλλιεργειών. Σκεφτείτε το την επόμενη φορά που θα πάτε να αγοράσετε ένα τζιν.

Για περισσότερες πληροφορίες

- Σχετικά με τα αγορακεντρικά μέσα, **Market-based instruments for environmental policy in Europe** (Αγορακεντρικά μέσα για την περιβαλλοντική πολιτική στην Ευρώπη), Τεχνική έκθεση ΕΟΠ 8/2005.
- Σχετικά με την παραγωγή βαμβακιού στην Μπουρκίνα Φάσο: Kaminski, 2011, **Cotton dependence in Burkina Faso: Constraints and opportunities for balanced growth**, **World Bank Publications** (Η εξάρτηση από το βαμβάκι στην Μπουρκίνα Φάσο: περιορισμοί και ευκαιρίες για μια ισόρροπη οικονομική μεγέθυνση, εκδόσεις Παγκόσμιας Τράπεζας).

Είναι επιχειρηματικά «έξυπνη» κίνηση;

Από τις μικρές επιχειρήσεις μέχρι τις πολυεθνικές, πολλές εταιρείες αναζητούν τρόπους να διατηρήσουν ή να αυξήσουν το μερίδιο αγοράς τους. Σε εποχές σκληρού ανταγωνισμού σε παγκόσμιο επίπεδο, η επιδίωξη της βιωσιμότητας υποδηλώνει πολύ περισσότερο από την πιο «πράσινη» εταιρική εικόνα και τις περικοπές εξόδων παραγωγής. Μπορεί να σημαίνει νέους κλάδους επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Η εισβολή των πιθήκων προφανώς δεν συγκαταλέγεται στους κυριότερους επιχειρηματικούς κινδύνους της Unilever, όμως συνέβη. Στις 21 Απριλίου 2008, ακτιβιστές της Greenpeace ντυμένοι ουρακοτάγκι κατέλαβαν τα κεντρικά γραφεία της Unilever στο Λονδίνο και τις εγκαταστάσεις της στο Merseyside, τη Ρώμη και το Ρότερνταμ. Οι ακτιβιστές διαμαρτύρονταν για την καταστροφή που προκαλούσε στα τροπικά δάση της Ινδονησίας η παραγωγή φοινικέλαιου, το οποίο χρησιμοποιείται σε πολλά προϊόντα της Unilever. Σύντομα μετά την επιδρομή, η εταιρεία ανακοίνωσε ότι μέχρι το 2015, το σύνολο του φοινικέλαιου θα προερχόταν από «βιώσιμες» πηγές. Έκτοτε, η εταιρεία κατάρτισε επιχειρηματικό σχέδιο για την ένταξη της βιωσιμότητας στον πυρήνα των πρακτικών της.

Υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί λόγοι που μπορούν να παρακινήσουν μια πολυεθνική εταιρεία να υιοθετήσει πιο βιώσιμες πρακτικές. Μπορεί να αφορούν την εταιρική της εικόνα ή την εικόνα των επώνυμων προϊόντων της. Η βιωσιμότητα μπορεί, επίσης, να αποτελέσει απαίτηση των επενδυτών της εταιρείας, οι οποίοι ενδεχομένως να αποφύγουν να τοποθετήσουν τα χρήματά τους σε εταιρείες οι οποίες δεν αντιμετωπίζουν τους κινδύνους της περιβαλλοντικής αλλαγής ή δεν ενδιαφέρονται να αποκομίσουν τα οφέλη της οικολογικής καινοτομίας.

Όπως ανέφερε η Karen Hamilton, αντιπρόεδρος της Διεύθυνσης Βιωσιμότητας της Unilever: «δεν υπάρχει σύγκρουση ανάμεσα στην ανάπτυξη και τη βιωσιμότητα. Μάλιστα είναι κάτι που απαιτούν όλο και περισσότεροι καταναλωτές».

Με απλά λόγια, η υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών ίσως να είναι επιχειρηματικά έξυπνη κίνηση. Οι εταιρείες μπορεί να κερδίσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και να αυξήσουν το μερίδιο αγοράς. Επίσης, μπορεί να σημαίνει νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες για καινοτόμους επιχειρηματίες με οικολογικό προσανατολισμό που ανταποκρίνονται στην αυξανόμενη ζήτηση για «πράσινα» προϊόντα.

Η Karen προσθέτει λέγοντας: «Η βιωσιμότητα επίσης συνεπάγεται μείωση εξόδων. Εάν μπορούμε να μειώσουμε τις συσκευασίες, μπορούμε να μειώσουμε τη χρήση ενέργειας στο εργοστάσιο, εξοικονομώντας χρήματα και αυξάνοντας την κερδοφορία».

Διαθέσιμες πηγές για ιδέες

Μόλις οι μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες αρχίσουν να υιοθετούν πιο πράσινες πρακτικές, το μέγεθός τους θα τους επιτρέψει να κάνουν άμεσα τη διαφορά. Έχουν την τάση να παροτρύνουν ομόλογες εταιρείες στην υιοθέτηση παρόμοιων πρακτικών. Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Επιχειρήσεων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (WBCSD), το οποίο συστάθηκε ακριβώς πριν από τη Διάσκεψη του Ρίο του 1992 προκειμένου να δώσει βήμα στον επιχειρηματικό τομέα, αποτελεί μια πλατφόρμα που δημιουργήθηκε για την προώθηση της βιωσιμότητας στον επιχειρηματικό τομέα. Η έκθεση του WBCSD «Vision 2050», την οποία συνέταξαν κορυφαία στελέχη και εμπειρογνώμονες, περιγράφει τα «υποχρεωτικά» σημεία που θα πρέπει να εφαρμόσει ο επιχειρηματικός τομέας τις επόμενες δεκαετίες για να επιτύχει παγκόσμια βιωσιμότητα. Με άλλα λόγια, πρόκειται για εκ των έσω έκκληση για βιωσιμότητα.

Τα βασικά «υποχρεωτικά» σημεία που εντοπίζει το WBCSD αντανακλούν πολλούς από τους στόχους των υπευθύνων χάραξης πολιτικής: διαμόρφωση των τιμών της αγοράς ώστε να περιλαμβάνουν το κόστος της περιβαλλοντικής ζημίας, ανεύρεση αποτελεσματικών τρόπων για μεγαλύτερη παραγωγή τροφίμων χωρίς να χρησιμοποιούνται περισσότερες γαίες και ύδατα, παρεμπόδιση της αποψίλωσης των δασών, μείωση των εκπομπών άνθρακα παγκοσμίως με στρόφη στην περιβαλλοντικά φιλική ενέργεια και αποδοτική χρήση ενέργειας παντού, περιλαμβανομένου του τομέα των μεταφορών.

Ο οργανισμός Carbon Disclosure Project (CDP) αποτελεί μία ακόμη πρωτοβουλία για την προώθηση της βιωσιμότητας στον επιχειρηματικό τομέα. Πρόκειται για μη

κερδοσκοπικό οργανισμό, στόχος του οποίου είναι να επιτύχει μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και της χρήσης υδάτων από επιχειρήσεις και πόλεις. Ο CDP επίσης βοηθά τους επενδυτές να αξιολογήσουν τους επιχειρηματικούς κινδύνους που συνδέονται με το περιβάλλον, όπως η αλλαγή του κλίματος, η λειψυδρία, οι πλημμύρες και η ρύπανση ή απλώς η έλλειψη πρώτων υλών. Ειδικά στο πλαίσιο της υφιστάμενης χρηματοπιστωτικής κρίσης, οι επενδυτές ασκούν σημαντική επιρροή ως προς τις εταιρείες που θα επιβιώσουν.

Δεν υπάρχει λύση που να ταιριάζει σε όλες τις περιπτώσεις

Παραμένει, λοιπόν, το ερώτημα: πώς μπορεί μια εταιρεία να μετατρέψει τη βιωσιμότητα σε επιχειρηματική διαδικασία; Δεν υπάρχει λύση που να ταιριάζει σε όλες τις περιπτώσεις, αλλά πολλές διαθέσιμες συμβουλές και επιλογές υποστήριξης.

Οι βιώσιμες επιχειρηματικές πλατφόρμες όπως το Παγκόσμιο Συμβούλιο Επιχειρήσεων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και ο οργανισμός Carbon Disclosure Project παρέχουν συμβουλές σε εταιρείες που προτίθενται να αναλάβουν ενεργό δράση. Υπάρχουν, επίσης, πολλές στοχευμένες συστάσεις, όπως οι κατευθυντήριες γραμμές του ΟΟΣΑ για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, οι οποίες προσαρτώνται στη δήλωση του ΟΟΣΑ σχετικά με τις διεθνείς επενδύσεις και τις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Παρέχουν εθελοντικές αρχές και πρότυπα υπεύθυνης επιχειρηματικής συμπεριφοράς για πολυεθνικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται σε χώρες οι οποίες έχουν συνυπογράψει τη δήλωση.

Ωστόσο, τα περισσότερα από τα υφιστάμενα προγράμματα είναι εθελοντικά και συνήθως εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης.

Η παρότρυνση για τη μετάβαση προς βιώσιμες πρακτικές δεν προέρχεται μόνο από τα ανώτατα διευθυντικά στελέχη των διαφόρων εταιρειών. Οι κυβερνήσεις και οι δημόσιες αρχές γενικώς μπορούν να βοηθήσουν τις εταιρείες εξασφαλίζοντας επί ίσοις όροις αντιμετώπιση και παρέχοντας κίνητρα. Ίσως να μην είναι πάντοτε απαραίτητο το κόστούμι του ουρακοτάγκου, αλλά τόσο οι καταναλωτές όσο και η κοινωνία των πολιτών μπορούν να στείλουν ένα ηχηρό μήνυμα προς τον ιδιωτικό τομέα, εκφράζοντας απλώς ενδιαφέρον για προϊόντα φιλικά προς το περιβάλλον.

Η Karen επιβεβαιώνει το εξής: «Οι κυβερνήσεις και η κοινωνία των πολιτών πρέπει οπωσδήποτε να συνεργαστούν. Ιδιαίτερα οι επιχειρήσεις μπορούν να κάνουν τη διαφορά στις διασυννοριακές αλυσίδες εφοδιασμού και, φυσικά, στον βαθμό στον οποίο έρχονται σε επαφή με τους καταναλωτές.»

Για περισσότερες πληροφορίες

- World Business Council for Sustainable Development (Παγκόσμιο Συμβούλιο Επιχειρήσεων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη): <http://www.wbcsd.org>
- Carbon Disclosure Project: www.cdp.net

Τοπική και παγκόσμια κλίμακα

Τοπική και παγκόσμια κλίμακα

Όταν υπάρχει το πρόβλημα της έλλειψης ή των αυξανόμενων πιέσεων σε ζωτικούς πόρους όπως το νερό και η γη, το ερώτημα σε σχέση με το ποιος αποφασίζει μπορεί να είναι εξίσου σημαντικό με το πώς πραγματοποιείται η διαχείριση και χρήση των φυσικών πόρων. Ο συντονισμός σε παγκόσμια κλίμακα είναι συχνά καίριος, όμως χωρίς την τοπική συμμετοχή και στήριξη δεν μπορεί να έχει απτά αποτελέσματα.

Όλοι μας πιθανώς να γνωρίζουμε την ιστορία του Hans Brinker, του μικρού Ολλανδού που πέρασε μια ολόκληρη νύχτα προσπαθώντας να συγκρατήσει με το δάχτυλό του τα νερά ώστε να μην περάσουν από την τρύπα στο ανάχωμα και πλημμυρίσουν την πόλη του Χάρλεμ. Έκπληξη προκαλεί το γεγονός ότι η ιστορία αυτή γράφτηκε από την αμερικανίδα συγγραφέα Mary Mapes Dodge (1831-1905), η οποία δεν είχε πάει ποτέ στην Ολλανδία.

Ο Joep Korting είναι μάλλον άγνωστος, όμως αποτελεί βασικό κρίκο ενός από τα πλέον εξελιγμένα συστήματα διαχείρισης υδάτων στον κόσμο, το οποίο περιλαμβάνει τοπική, περιφερειακή και εθνική διοίκηση, καθώς και συνδέσμους με τις αρχές άλλων χωρών και εξελιγμένα συστήματα παρακολούθησης μέσω υπολογιστή που χρησιμοποιούν δορυφόρους για να ελέγχουν την υποδομή σε εικοσιτετράωρη βάση.

Ο Joep είναι επίσης ένας από τους απαραίτητους συνδέσμους για την υλοποίηση μιας από τις πλέον φιλόδοξες και συνεκτικές νομοθετικές ρυθμίσεις της ΕΕ, της οδηγίας-πλαίσιο για τα ύδατα.

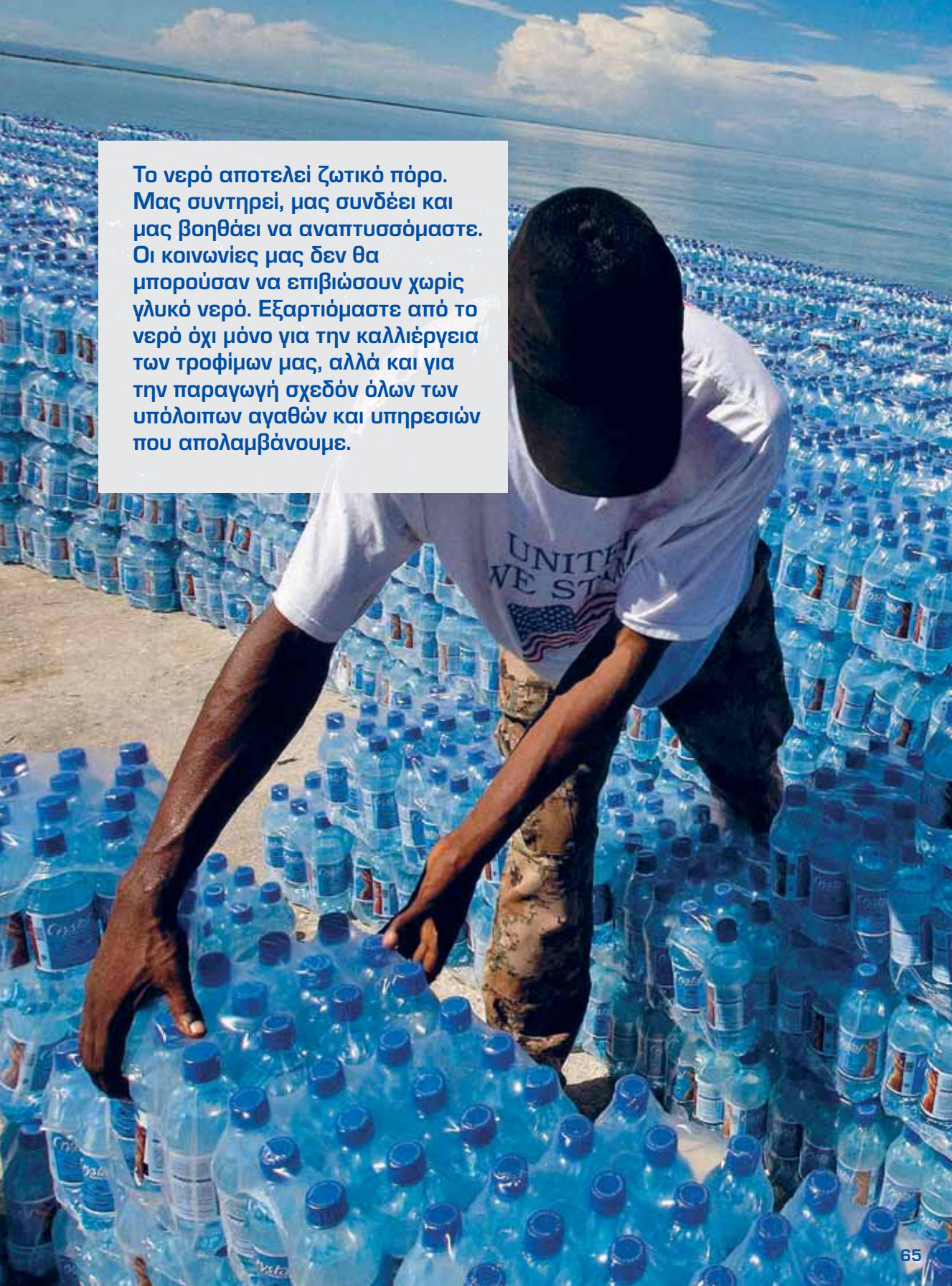
Η οδηγία-πλαίσιο για τα ύδατα προβλέπει τη συντονισμένη δράση για την επίτευξη «καλής κατάστασης» για το σύνολο των υδάτων στην ΕΕ, περιλαμβανομένων των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, μέχρι το 2015. Επίσης, διευκρινίζει πώς θα πρέπει να διαχειριζόμαστε τους υδάτινους πόρους μας με βάση τις φυσικές λεκάνες απορροής ποταμού.

Αρκετές άλλες νομοθετικές ρυθμίσεις της ΕΕ, περιλαμβανομένης της οδηγίας-πλαίσιο για τη θαλάσσια στρατηγική και της οδηγίας για τις πλημμύρες, συμπληρώνουν την οδηγία-πλαίσιο για τα ύδατα προκειμένου να βελτιωθούν και να προστατευτούν οι υδάτινες μάζες και οι υδρόβιοι οργανισμοί της Ευρώπης.

Αναθεωρώντας τον τρόπο ζωής μας

Όλοι γνωρίζουν ότι το νερό αποτελεί σοβαρό ζήτημα στην Ολλανδία. Περίπου το 25 % της χερσαίας έκτασης, στην οποία ζει το 21 % του πληθυσμού των Κάτω Χωρών, βρίσκεται κάτω από τη στάθμη της θάλασσας. Το 50 % των χερσαίων εκτάσεων βρίσκεται μόλις ένα μέτρο πάνω από τη στάθμη της θάλασσας. Όμως η Ολλανδία έχει να αντιμετωπίσει κι άλλα προβλήματα εκτός από τη στάθμη της θάλασσας. Η παροχή γλυκού ύδατος σε πολίτες και επιχειρήσεις, η διαχείριση της ροής των ποταμών από άλλες χώρες, καθώς και η λειψυδρία κατά τη διάρκεια θερμών περιόδων, είναι μερικά μόνο από τα προβλήματα.

Η Ολλανδία δεν είναι η μόνη. Το νερό μετατρέπεται σε κρίσιμο ζήτημα σε όλο τον κόσμο. Στη διάρκεια του 20ού αιώνα καταγράφηκε μια άνευ προηγουμένου αύξηση του πληθυσμού, ανάπτυξη της οικονομίας, της κατανάλωσης και της παραγωγής αποβλήτων. Μόνο οι απολήψεις νερού έχουν τριπλασιαστεί τα τελευταία 50 χρόνια.

Το νερό αποτελεί ζωτικό πόρο. Μας συντηρεί, μας συνδέει και μας βοηθάει να αναπτυσσόμαστε. Οι κοινωνίες μας δεν θα μπορούσαν να επιβιώσουν χωρίς γλυκό νερό. Εξαρτιόμαστε από το νερό όχι μόνο για την καλλιέργεια των τροφίμων μας, αλλά και για την παραγωγή σχεδόν όλων των υπόλοιπων αγαθών και υπηρεσιών που απολαμβάνουμε.

Το νερό είναι ένας μόνο από τους πόρους που υφίστανται αυξανόμενες πιέσεις. Υπάρχουν πολλά περιβαλλοντικά προβλήματα, από την ποιότητα του αέρα μέχρι τη διαθεσιμότητα των γαιών, τα οποία έχουν ενταθεί σημαντικά από καιρίες εξελίξεις όπως είναι η αύξηση του πληθυσμού, η ανάπτυξη της οικονομίας και η αύξηση της κατανάλωσης.

Παρότι δεν διαθέτουμε μια πλήρη εικόνα, τα στοιχεία που γνωρίζουμε για το περιβάλλον μάς παροτρύνουν να αναθεωρήσουμε τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούμε και διαχειριζόμαστε τους πόρους μας. Αυτή η αναθεώρηση —η πράσινη οικονομία— μπορεί να συνεπάγεται ουσιαστική αλλαγή του τρόπου με τον οποίο ζούμε, δραστηριοποιούμαστε, καταναλώνουμε και μεταχειριζόμαστε τα απόβλητά μας, αλλάζοντας τη συνολική μας σχέση με τον πλανήτη. Βασικό στοιχείο της πράσινης οικονομίας είναι η αποδοτική διαχείριση των φυσικών πόρων της Γης. Όμως, τι σημαίνει αποδοτική διαχείριση πόρων; Πώς θα διεξαγόταν στην περίπτωση των υδάτων;

Διαχείριση των υδάτων στην πράξη

Ο Joer ξεκινά την εργάσιμη ημέρα του στην τοπική αρχή ύδρευσης του Deurne της Ολλανδίας στις 8 κάθε πρωί. Οι βασικές του αρμοδιότητες περιλαμβάνουν τον έλεγχο ενός μικρού αριθμού αναχωμάτων που εκτείνονται σε απόσταση 17 000 χιλιομέτρων, τα 5 000 χιλιόμετρα από τα οποία παρέχουν προστασία από τα ύδατα της θάλασσας και μεγάλων ποταμών.

Ο Joer ελέγχει, επίσης, τα κανάλια, τους υδατοφράκτες και τα θυροφράγματα, κάποιες φορές απομακρύνοντας απόβλητα ή αποκόμματα από γεωργικές εργασίες, και άλλες φορές επισκευάζοντας φθορές του εξοπλισμού. Όποια και να είναι η εργασία, μετρά διαρκώς τη στάθμη του νερού και

καταγράφει πιθανές μεταβολές για τη διαχείρισή του.

Στην περιοχή όπου εργάζεται ο Joer υπάρχουν φράγματα εκτροπής, τα οποία παρακολουθούνται σε καθημερινή βάση. Ρυθμίζοντας τα φράγματα εκτροπής ανοδικά ή καθοδικά, αυξάνεται ή μειώνεται η στάθμη του νερού, ώστε να ελέγχεται η κίνηση του νερού στην περιοχή. Παρά τα υπερσύγχρονα συστήματα, ο Joer και επτά συνάδελφοί του πραγματοποιούν χειρωνακτική εργασία και ελέγχουν τους υδατοφράκτες κάθε μέρα. Η στάθμη του νερού βρίσκεται υπό διαρκή παρακολούθηση, ενώ υπάρχει σχέδιο και τηλεφωνική γραμμή έκτακτης ανάγκης που λειτουργεί σε 24ωρη βάση.

Η δημοκρατία των ενδιαφερόμενων μερών

Ο Joer και οι συνάδελφοί του εκτελούν αποφάσεις που λαμβάνονται από τα ολλανδικά συμβούλια διαχείρισης υδάτων. Αυτή τη στιγμή υπάρχουν 25 τοπικά συμβούλια διαχείρισης υδάτων στις Κάτω Χώρες. Συνολικά, αντιπροσωπεύουν έναν θεσμό που χρονολογείται από τον 13ο αιώνα, όταν οι αγρότες συγκεντρώθηκαν και συμφώνησαν στη συλλογική άντληση υδάτων από τα χωράφια τους. Σε μεμονωμένη βάση, τα συμβούλια διαχείρισης υδάτων είναι απολύτως ανεξάρτητα από την τοπική αυτοδιοίκηση, έχουν δικό τους προϋπολογισμό και διεξάγουν δικές τους εκλογές, γεγονός που καθιστά τα συμβούλια διαχείρισης υδάτων τον παλαιότερο δημοκρατικό θεσμό των Κάτω Χωρών.

«Αυτό σημαίνει ότι όταν πραγματοποιούνται συζητήσεις για τον προϋπολογισμό ή τις τοπικές εκλογές, δεν χρειάζεται να διεκδικήσουμε επενδύσεις από τοπικά γήπεδα ποδοσφαίρου, σχολικές εγκαταστάσεις, λέσχες νεότητας ή νέους δρόμους, οι οποίες αποτελούν ενδεχομένως δημοφιλέστερες

επιλογές», αναφέρει η Paula Dobbelaar, επικεφαλής του συμβουλίου διαχείρισης της περιοχής Aa en Maas και προϊσταμένη του Joer.

«Επίσης, πραγματοποιούμε καθημερινές δραστηριότητες, για παράδειγμα, όσον αφορά την οδηγία-πλαίσιο για τα ύδατα, προσπαθούμε να δώσουμε μεγαλύτερη ελευθερία στους ποταμούς μας, επιτρέποντάς τους να ελιχθούν και να σχηματίσουν τη δική τους διαδρομή, χωρίς να κυλούν συνεχώς σε ευθεία γραμμή. Επιτρέποντας αυτή την ελευθερία και παρέχοντας περισσότερο χώρο, οι ποταμοί προσλαμβάνουν εντελώς διαφορετικά χαρακτηριστικά. Γίνονται και πάλι μέρος ενός πιο φυσικού οικοσυστήματος», δηλώνει η Paula.

«Το πρόβλημα στην Ολλανδία είναι ότι, χάρη στην εξαιρετική οργάνωση στο παρελθόν και την επιτυχή αντιμετώπιση των υδατικών θεμάτων, εξασφαλίσαμε την ασφάλεια των πολιτών για 50 χρόνια, και πλέον ο κόσμος θεωρεί τα πάντα δεδομένα. Πέρυσι, για παράδειγμα, σημειώθηκαν ισχυρές βροχοπτώσεις σε αυτή την περιοχή της Ευρώπης και, παρόλο που οι Βέλγοι θορυβήθηκαν πολύ για τη συνολική κατάσταση, οι Ολλανδοί δεν ενδιαφέρθηκαν καν. Θεώρησαν ότι όλα θα αντιμετωπιστούν», προσθέτει η Paula.

Όπως προαναφέρθηκε, τα μέλη της τοπικής αρχής διαχείρισης υδάτων είναι αιρετά, αλλά μόνο το 15 % του πληθυσμού ψηφίζει στις εκλογές αυτές. «Δεν είναι ιδιαίτερα αντιπροσωπευτική η διαδικασία. Και πάλι, είναι απόρροια του γεγονότος ότι οι Ολλανδοί έχουν αναισθητοποιηθεί κάπως όσον αφορά στα υδατικά θέματα», αναφέρει.

Το ευρύ φάσμα μεταξύ τοπικής και παγκόσμιας κλίμακας

Οι κύριες επιλογές πολιτικής για αποτελεσματική και βιώσιμη διαχείριση των υδάτων πρέπει να περιλαμβάνουν την τεχνολογική καινοτομία, την ευέλικτη διακυβέρνηση συνεργασίας, τη δημόσια συμμετοχή και ευαισθητοποίηση, και οικονομικά μέσα και επενδύσεις. Η συμμετοχή του κόσμου σε τοπικό επίπεδο είναι ουσιαστική.

«Το νερό οπωσδήποτε μας συνδέει τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε τοπικό επίπεδο, τόσο όσον αφορά τα προβλήματα όσο και τις λύσεις», δηλώνει η Sonja Timmer που εργάζεται στο διεθνές τμήμα του ολλανδικού οργανισμού περιφερειακών διαχειριστών υδάτων, τον οργανισμό που καλύπτει τη διαχείριση των υδάτων σε ολόκληρη την Ολλανδία.

«Είναι γεγονός ότι παρά τα υψηλά πρότυπα ασφαλείας στις Κάτω Χώρες, η στάθμη της θάλασσας είναι υψηλότερη, οι χειμώνες είναι πολύ ξηροί και παρατηρείται συχνότερα το φαινόμενο των ισχυρών βροχοπτώσεων τον Αύγουστο, ενώ τα τελευταία χρόνια, λόγω των έντονων βροχοπτώσεων στην Ελβετία και τη Γερμανία, έχει ανέβει πολύ ψηλά η στάθμη του Ρήνου. Τα νερά αυτά καταλήγουν εδώ.»

Διατηρώντας το περιβάλλον στο επίκεντρο

«Ορισμένες φορές, η μεταχείριση μεγαλύτερων όγκων υδάτων που διασχίζουν διεθνή σύνορα ή η υψηλότερη στάθμη της θάλασσας προφανώς απαιτούν διεθνή δράση. Ανήκουμε σε ένα διεθνές δίκτυο και, από την κοινή μας εμπειρία, γνωρίζουμε ότι αν το νερό δεν είναι στις ειδήσεις κάθε μέρα, η δουλειά μας γίνεται πιο δύσκολη», λέει η Sonja.

«Για μένα, η δουλειά μας σε τοπικό επίπεδο συνδέεται με το εθνικό και το διεθνές επίπεδο», δηλώνει η Paula. «Από τη μια πλευρά έχουμε υπαλλήλους που ελέγχουν συνεχώς τα φράγματα εκτροπής και τα ρεύματα. Επίσης, εξασφαλίζουν ότι παραμένουν καθαρά και ότι η στάθμη του νερού είναι η κατάλληλη για τους πελάτες μας (αγρότες, πολίτες, οργανισμούς προστασίας της φύσης). Από την άλλη πλευρά, διαθέτουμε καταπληκτικά σχέδια, τα οποία μετατρέπονται από γενικόλογες αρχές της οδήγίας περί υδάτων σε απτά πρωτόκολλα, στα οποία βασίζεται ο Joer για την εργασία του. Πλέον εκτιμώ αυτή την τοπική πτυχή. Στο παρελθόν εργάστηκα σε διάφορα μέρη του κόσμου σε στρατηγικές θέσεις, υψηλά κλιμάκια, όπου δεν κατανοείς καθόλου τι σημαίνει η ανάγκη για σωστή διαμόρφωση των τοπικών δομών.»

«Όταν συζητάς με υπουργούς σχετικά με την παγκόσμια στρατηγική περί υδάτων, είναι πολύ δύσκολο να παραμείνεις προσγειωμένος. Αυτό αποτελεί σημαντικό πρόβλημα για τις αναπτυσσόμενες χώρες: πολλή στρατηγική σε υψηλά κλιμάκια και ελάχιστη κατανόηση, υποδομή και επενδύσεις σε πρακτικό επίπεδο.»

«Σήμερα, καθώς το θέμα των υδάτων μετατρέπεται σε επιτακτική ανάγκη στην Ευρώπη χρειαζόμαστε, πέραν σχεδίων υψηλότερου επιπέδου, αυτή την πρακτική τοπική προσέγγιση», λέει η Paula.

«Έχω οκτώ άτομα που ελέγχουν τους υδατοφράκτες σε καθημερινή βάση. Όλοι τους ζουν εδώ και κατανοούν τους κατοίκους της περιοχής και τις τοπικές συνθήκες. Εάν δεν υπάρχουν αυτά τα στοιχεία, το σχέδιο αποτυγχάνει και απλώς αντικαθίσταται από κάποιο άλλο. Όλοι πρέπει να συνεργαστούμε για τον σκοπό αυτό και για να κάνουμε τη διαφορά σε τοπικό επίπεδο, παροτρύνοντας τους ανθρώπους να ασχοληθούν με τα ζητήματα υδάτων της περιοχής τους», σχολιάζει.

Η Sonja συμφωνεί ότι «επίσης βασικός είναι ο τοπικός παράγοντας. Η διακυβέρνηση, η λειτουργική, αποκεντρωμένη προσέγγιση μπορεί να προσλάβει πολλές μορφές, και γι' αυτό έχει αποτέλεσμα. Θα πρέπει να επικοινωνήσουμε και πάλι με τους ανθρώπους και να τους εξηγήσουμε ότι υπάρχει κίνδυνος και ότι η συμμετοχή τους είναι απαραίτητη», αναφέρει.

Κρίση διακυβέρνησης

Παρόλο που κάποια μέρη του κόσμου αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της λειψυδρίας και κάποια άλλα τον κίνδυνο της πλημμύρας, οι συζητήσεις σχετικά με την παγκόσμια κρίση των υδάτων είναι άστοχες. Αντιθέτως, αντιμετωπίζουμε κρίση διακυβέρνησης στον τομέα των υδάτων.

Η ικανοποίηση των αναγκών μιας κοινωνίας που θα χρησιμοποιεί αποδοτικά τους πόρους με μειωμένες εκπομπές άνθρακα, θα διατηρεί την ανθρώπινη και οικονομική ανάπτυξη και θα υποστηρίξει τις ουσιαστικές λειτουργίες των υδάτινων οικοσυστημάτων προϋποθέτει να δώσουμε στα κατ' εξοχήν σιωπηλά μας οικοσυστήματα φωνή, μια ομάδα πίεσης. Συζητάμε περί πολιτικών επιλογών, περί επιλογών που πρέπει να βασιστούν στο σωστό κυβερνητικό και θεσμικό πλαίσιο.

Η ιστορία του μικρού αγοριού που σφήνωσε το δάχτυλό του στο φράγμα αναφέρεται συχνά σήμερα για να περιγράψει τις διαφορετικές προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση μιας κατάστασης. Μπορεί να σημαίνει ένα μικρό βήμα για την αποφυγή μιας μεγάλης καταστροφής. Μπορεί, επίσης, να σημαίνει μια προσπάθεια να αντιμετωπιστούν τα συμπτώματα αντί για τις αιτίες.

Η πραγματικότητα είναι ότι η αποδοτική διαχείριση υδάτων, όπως ισχύει και με τη διαχείριση πολλών άλλων πόρων, απαιτεί λύσεις που να συνδυάζουν δράσεις και αποφάσεις σε διάφορα επίπεδα. Οι στόχοι και οι δεσμεύσεις σε παγκόσμια κλίμακα μπορούν να μετατραπούν σε απτά επιτεύγματα εάν υπάρχουν άνθρωποι όπως ο Joer και η Paula για να τις υλοποιήσουν.

Η επανάσταση της πληροφορίας

Κάποιες φορές οι δορυφόροι μπορούν να εκτελέσουν περισσότερες εργασίες από αυτές για τις οποίες κατασκευάστηκαν. Ο Ramon Hanssen, καθηγητής γεωσκόπησης στο τεχνολογικό πανεπιστήμιο του Delft, ανέπτυξε, μαζί με μερικούς ακόμη δημιουργικούς συναδέλφους του, ένα σύστημα για την παρακολούθηση των αναχωμάτων μήκους 17 000 χιλιομέτρων των Κάτω Χωρών. Από αυτά, τα 5 000 χιλιόμετρα παρέχουν προστασία από τις ροές θαλασσιών υδάτων και μεγάλων ποταμών.

Η επίγεια επιθεώρηση όλων αυτών των αναχωμάτων σε συχνή βάση θα ήταν αδύνατη. Επίσης, θα ήταν και εξαιρετικά δαπανηρή. Χρησιμοποιώντας τις εικόνες από ραντάρ των ευρωπαϊκών δορυφόρων παρατήρησης της Γης, Envisat και ERS-2, η Γενική Διεύθυνση Δημοσίων Έργων και Διαχείρισης Υδάτων (Rijkswaterstaat) μπορεί να ελέγχει τα αναχώματα κάθε μέρα. Μπορεί να εντοπιστεί ακόμη και η παραμικρή κίνηση, επειδή οι μετρήσεις λαμβάνονται με ακρίβεια χιλιοστού.

Ο Hanssen ονόμασε την ιδέα «Hansje Brinker» προς τιμήν του αγοριού που έκλεισε με το δάχτυλό του το ανάχωμα για να προστατεύσει τις Κάτω Χώρες από τις πλημμύρες. Μήπως αυτό σημαίνει ότι οι επιθεωρήσεις της Γενικής Διεύθυνσης είναι πλέον περιττές; Σύμφωνα με τον καθηγητή Hanssen, δεν ισχύει κάτι τέτοιο. Το ραντάρ υποδεικνύει τις περιοχές που απαιτούν προσοχή λόγω κινήσεων. Ο ελεγκτής μπορεί να εισαγάγει τις συντεταγμένες στο σύστημα πλοήγησης, το οποίο αποτελεί επίσης εφαρμογή της τεχνολογίας του διαστήματος, και στη συνέχεια να πραγματοποιήσει λεπτομερέστερο επιτόπιο έλεγχο.

Για περισσότερες πληροφορίες

- Έκθεση ΕΟΠ 1/2012 «Towards efficient use of water resources in Europe» (Για μια αποδοτική χρήση των υδάτινων πόρων στην Ευρώπη).

Μια ευρωπαϊκή άποψη για τη βιωσιμότητα

Μέσα από μια σειρά νομοθετικών μέτρων, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής της ΕΕ αποσκοπούν να καταστεί η Ευρώπη πιο «αποδοτική στην αξιοποίηση των πόρων». Αλλά πώς επιτυγχάνει η Ευρώπη την ισορροπία μεταξύ της οικονομίας και της φύσης; Στο πλαίσιο της διάσκεψης Rio+20, τι σημαίνει βιωσιμότητα για την ΕΕ και τον αναπτυσσόμενο κόσμο; Ακολουθεί μια άποψη.

Συνέντευξη με τον Gerben-Jan Gerbrandy

Ο Gerben-Jan Gerbrandy είναι μέλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με την ομάδα της Συμμαχίας Φιλελευθέρων και Δημοκρατών για την Ευρώπη, από το 2009. Είναι πολιτικός από το ολλανδικό φιλελεύθερο κόμμα «Democrats 66».

Ποια είναι η μεγαλύτερη πρόκληση για το περιβάλλον; Πώς μπορούμε να την αντιμετωπίσουμε;

«Η μεγαλύτερη πρόκληση είναι η υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων. Η ανθρώπινη κατανάλωση ξεπερνά τα φυσικά όρια του πλανήτη μας. Ο τρόπος ζωής μας, ειδικότερα ο τρόπος που διαχειριζόμαστε την οικονομία μας, απλώς δεν είναι βιώσιμος.

Ο παγκόσμιος πληθυσμός θα ανέλθει στα εννέα δισεκατομμύρια σε λίγες δεκαετίες και θα χρειάζεται 70 % περισσότερη τροφή. Κατά συνέπεια, μια δεύτερη πρόκληση είναι η ανεύρεση τρόπων για να τραφεί ο αυξανόμενος πληθυσμός μας, όταν ήδη αντιμετωπίζουμε έλλειψη πολλών πόρων.

Για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, πρέπει να προσαρμόσουμε τα θεμελιώδη στοιχεία της οικονομίας μας. Για παράδειγμα, στις οικονομίες μας δεν δίνεται οικονομική αξία σε έναν μεγάλο αριθμό ωφελιών που λαμβάνουμε δωρεάν. Η αξία του δάσους λαμβάνεται υπόψη όταν αυτό μετατρέπεται σε ξυλεία, αλλά όχι όταν διατηρείται ανέπαφο. Η αξία των φυσικών πόρων θα πρέπει με κάποιο τρόπο να αποτυπώνεται στην οικονομία.»

Μπορούμε πράγματι να αλλάξουμε τα θεμελιώδη στοιχεία της οικονομίας μας;

«Καταβάλλουμε προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση. Νομίζω ότι βρισκόμαστε πολύ κοντά στην ανεύρεση τρόπων ώστε η πλήρης αξία των φυσικών πόρων να συμπεριληφθεί στην οικονομία.

Αλλά το σημαντικότερο είναι ότι τρεις παράγοντες αποτελούν την κινητήριο δύναμη ώστε η βιομηχανία να γίνει πολύ πιο αποδοτική στην αξιοποίηση των πόρων. Ο πρώτος είναι η έλλειψη πόρων. Είμαστε πραγματικά μάρτυρες αυτού που εγώ ονομάζω «πράσινη βιομηχανική επανάσταση». Η έλλειψη πόρων ωθεί τις εταιρείες να δημιουργήσουν διαδικασίες για την ανάκτηση και επαναχρησιμοποίηση των πόρων ή να αναζητήσουν άλλους τρόπους για την αποδοτική χρήση τους.

Η πίεση των καταναλωτών αποτελεί έναν άλλο παράγοντα. Κοιτάξτε τις διαφημίσεις. Οι μεγάλες αυτοκινητοβιομηχανίες δεν κάνουν πλέον λόγο για την ταχύτητα αλλά για τις περιβαλλοντικές επιδόσεις. Επιπλέον, οι άνθρωποι έχουν πολύ μεγαλύτερη επίγνωση της εικόνας της εταιρείας στην οποία εργάζονται.»

Ένας τρίτος παράγοντας είναι η νομοθεσία. Πρέπει να βελτιώνουμε διαρκώς την περιβαλλοντική νομοθεσία, διότι οι πιέσεις της αγοράς, η έλλειψη πόρων και η πίεση των καταναλωτών δεν μπορούν να επιτύχουν τα πάντα.»

Ποιος είναι ο σημαντικότερος παράγοντας που καθορίζει τις επιλογές των καταναλωτών;

«Είναι σίγουρα η τιμή. Για μεγάλα τμήματα της κοινωνίας, αποτελεί πολυτέλεια η επιλογή βάσει οποιουδήποτε άλλου κριτηρίου εκτός της τιμής. Ωστόσο, οι καταναλωτές μπορούν ακόμη να επιλέγουν να καταναλώνουν εποχιακά και τοπικά προϊόντα διατροφής ή νωπά προϊόντα, και συχνά αυτά να είναι ακόμη φθηνότερα. Υπάρχουν σαφή οφέλη για την υγεία τόσο για τα μεμονωμένα άτομα όσο και για την κοινωνία στο σύνολό της.

Μια πιο βιώσιμη επιλογή εξαρτάται από την υποδομή καθώς και από την ευαισθητοποίηση των πολιτών για τις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον. Αν δεν υπάρχει υποδομή δημόσιας συγκοινωνίας, δεν μπορούμε να περιμένουμε από τους ανθρώπους να πάψουν να οδηγούν για να πάνε στην εργασία τους.

Ή στην περίπτωση της νομοθεσίας, αν δεν μπορούμε να εξηγήσουμε την αξία συγκεκριμένων κανόνων ή νόμων, θα είναι σχεδόν αδύνατο να τους επιβάλουμε. Πρέπει να επιτύχουμε τη συμμετοχή των ανθρώπων και να τους πείσουμε.

Αυτό συχνά απαιτεί τη μετάφραση της επιστημονικής γνώσης σε καθημερινή γλώσσα προς όφελος όχι μόνο των πολιτών αλλά και των υπευθύνων χάραξης πολιτικής.»

Τι θα έκανε τη Διάσκεψη του Ρίο+20 «επιτυχία»;

«Χρειαζόμαστε απτά αποτελέσματα, όπως μια συμφωνία για ένα νέο θεσμικό πλαίσιο ή συγκεκριμένους στόχους για την πράσινη οικονομία. Αλλά, ακόμη και χωρίς απτά

αποτελέσματα, η διάσκεψη μπορεί να ασκήσει μεγάλη επιρροή.

Τάσσομαι πολύ υπέρ της δημιουργίας ενός διεθνούς δικαστηρίου για εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος ή μιας θεσμικής ρύθμισης που θα αποτρέπει το είδος των αδιεξόδων που βιώσαμε στους τελευταίους γύρους περιβαλλοντικών διαπραγματεύσεων.

Ανεξάρτητα από την πρόοδο που επιτυγχάνεται στη δημιουργία τέτοιων οργάνων, μόνο το γεγονός ότι συζητούμε και προσπαθούμε να βρούμε κοινές λύσεις ήδη αποτελεί ένα τεράστιο βήμα προς τα εμπρός. Μέχρι πρόσφατα, οι παγκόσμιες περιβαλλοντικές διαπραγματεύσεις χώριζαν τον κόσμο στα δύο: στις αναπτυσσόμενες και τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Πιστεύω ότι απομακρυνόμαστε από αυτή τη διπολική προσέγγιση. Λόγω της υψηλότερης οικονομικής τους εξάρτησης από φυσικούς πόρους, πολλές αναπτυσσόμενες χώρες θα είναι μεταξύ των πρώτων που θα επηρεαστούν από την παγκόσμια έλλειψη πόρων. Θα το θεωρήσω μεγάλη επιτυχία αν η Διάσκεψη του Ρίο πείσει πολλούς από αυτούς να προσαρμόσουν περισσότερες βιώσιμες πρακτικές.»

Στο πλαίσιο αυτό, θα μπορούσε η Ευρώπη να βοηθήσει τον αναπτυσσόμενο κόσμο;

«Η έννοια της πράσινης οικονομίας δεν αφορά μόνο τις αναπτυσσόμενες χώρες ουσιαστικά έχει μια πιο μακροπρόθεσμη προοπτική. Προς το παρόν, πολλές αναπτυσσόμενες χώρες πωλούν τους φυσικούς πόρους τους σε πολύ χαμηλές τιμές. Οι βραχυπρόθεσμες προοπτικές είναι δελεαστικές, αλλά θα μπορούσαν επίσης να σημαίνουν ότι οι χώρες ξεπουλούν τη μελλοντική ευημερία τους καθώς και την ανάπτυξή τους.

Αλλά νομίζω ότι αυτό αλλάζει. Οι κυβερνήσεις όλο και περισσότερο ανησυχούν για τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις των εξαγωγών των πόρων. Η βιομηχανία σε πολλές

αναπτυσσόμενες χώρες έχει επίσης αρχίσει να επενδύει στη βιωσιμότητα. Όπως συμβαίνει και στον ανεπτυγμένο κόσμο, αντιμετωπίζουν έλλειψη πόρων. Αυτό είναι ένα πολύ ισχυρό οικονομικό κίνητρο για τις εταιρείες παγκοσμίως.

Από την πλευρά μου, νομίζω ότι θα μπορούσαμε να βοηθήσουμε με το άνοιγμα των γεωργικών αγορών μας και επιτρέποντας στις χώρες αυτές να παράγουν μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία. Αυτή τη στιγμή, οι ξένες εταιρείες έρχονται και εξαγουν πόρους και υπάρχει πολύ μικρή οικονομική συμβολή από τον τοπικό πληθυσμό.

Η γεωργία γενικά είναι κρίσιμης σημασίας. Αν εξετάσουμε τις μελλοντικές προκλήσεις που συνδέονται με την παγκόσμια παραγωγή τροφίμων, είναι σαφές ότι χρειαζόμαστε περισσότερη τροφή και αυτό απαιτεί την αύξηση της αποδοτικότητας της παραγωγής στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η αύξηση της γεωργικής παραγωγής στις αναπτυσσόμενες χώρες θα μειώσει επίσης τις εισαγωγές τροφίμων σε αυτές.»

Ως ευρωπαίος πολίτης, τι σημαίνει για εσάς «βιώσιμος τρόπος ζωής»;

«Σημαίνει μια σειρά από μικρά πράγματα, όπως να φορά κανείς πουλόβερ αντί να ανεβάσει τη θερμοκρασία της θέρμανσης, να χρησιμοποιεί τη δημόσια συγκοινωνία αντί να οδηγήσει, και να αποφεύγει να ταξιδεύει αεροπορικά αν αυτό είναι δυνατόν. Σημαίνει, επίσης, να ευαισθητοποιήσω τα παιδιά μου καθώς και άλλους σχετικά με την έννοια της βιωσιμότητας και τις επιπτώσεις των καθημερινών επιλογών τους.

Δεδομένης της θέσης μου, δεν μπορώ να πω ότι είναι πάντοτε δυνατόν να αποφεύγει κανείς να ταξιδεύει αεροπορικά. Αλλά γι' αυτό πρέπει να κάνουμε τις αεροπορικές μεταφορές, όπως και όλες τις μη βιώσιμες συνήθειες κατανάλωσης, πολύ πιο βιώσιμες. Αυτή είναι η πρόκληση της πράσινης οικονομίας.»

Παραπομπές

EEA report, SOER 2010, Thematic assessments: Consumption and the environment and Material resources and waste:
www.eea.europa.eu/soer/europe

EEA report, SOER 2010, Assessment of global megatrends:
www.eea.europa.eu/soer/europe-and-the-world

EEA report No 1/2012, 'Towards efficient use of water resources in Europe
www.eea.europa.eu/publications/towards-efficient-use-of-water

Rio+20 United Nations Conference on Sustainable Development:
www.uncsd2012.org/rio20

UNEP report, 2011, From Rio to Rio+20:
www.unep.org/geo/pdfs/Keeping_Track.pdf

The European Commission, 2011, Roadmap to a resource-efficient Europe:
http://ec.europa.eu/environment/resource_efficiency/pdf/com2011_571.pdf

Water Footprint Network:
www.waterfootprint.org

Φωτογραφίες

ΕΟΠ/Ace&Ace: σελίδες 27, 28, 35, 42, 45

ΕΟΠ/John McConnico: σελίδα 4

Gülçin Karadeniz: σελίδες 1, 9, 25, 37, 41, 70

Pawel Kazmierczyk: σελίδες 53, 54, 62, 69

Thinkstock photographs: σελίδες 10, 14, 18, 22, 31, 57, 61, 66, 74

Thinkstock/George Doyle: σελίδα 3

Istock photographs: σελίδες 6, 38, 77

Shutterstock photographs: σελίδες 16, 33, 46, 49, 54, 73

Stockxpert.com photographs: σελίδα 21

Stockbyte photographs: σελίδα 58

European Union 2012 EP/Pietro Naj-Oleari: σελίδα 13

UN Photo/Logan Abassi: σελίδα 65

IHH Humanitarian Relief Foundation/Turkey: σελίδα 50

Σήματα 2012

Τα Σήματα δημοσιεύονται από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος (ΕΟΠ) ετησίως και παρέχουν συνοπτικές ιστορίες για θέματα που παρουσιάζουν ενδιαφέρον τόσο για τον διάλογο πάνω στην περιβαλλοντική πολιτική όσο και για το ευρύ κοινό για το προσεχές έτος.

Τα Σήματα 2012 εξετάζουν περιβαλλοντικά θέματα όπως η βιωσιμότητα, η πράσινη οικονομία, το νερό, τα απόβλητα, τα τρόφιμα, η διακυβέρνηση και η ανταλλαγή γνώσης. Συντάσσονται στο πλαίσιο της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη — Ρίο 2012.

Τα Σήματα της φετινής χρονιάς δίνουν μια γεύση για το πώς οι καταναλωτές, οι επιχειρήσεις με μελλοντική προοπτική και οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής μπορούν να κάνουν τη διαφορά συνδυάζοντας νέα τεχνολογικά εργαλεία, από δορυφορικές παρατηρήσεις μέχρι ηλεκτρονικές πλατφόρμες. Επίσης προτείνουν δημιουργικές και αποτελεσματικές λύσεις για τη διατήρηση του περιβάλλοντος.

Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος

Kongens Nytorv 6
1050 Copenhagen K
Denmark

Τηλέφωνο: +45 33 36 71 00
Τηλεμοιροτυπία: +45 33 36 71 99

Δικτυακός τοπος: eea.europa.eu
Πληροφορίες: eea.europa.eu/enquiries

ISBN 978-92-9213-253-8

9 789292 132538

Publications Office

Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος

THAR-12-001-EL-C
10.2800/27168

